

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

Tarptautinių santykių ir diplomatijos magistro programa

BALYS LIUBINAVIČIUS

II kurso studentas

**INFORMACIJOS SAUGUMIZAVIMO IMPLIKACIJOS HIBRIDINIŲ KONFLIKTŲ KONTEKSTE: UKRAINOS
ATVEJO ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. Laurynas Jonavičius

Vilnius, 2019 m. gegužės 15 d.

Liubinavičius B., Informacijos saugumizavimo implikacijos hibridinių konfliktų kontekste: Ukrainos atvejo analizė, Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės programa, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas L. Jonavičius. – V., 2019. – 36 p.

Reikšminiai žodžiai: Ukraina, informacinis saugumas, Kopenhagos mokykla, saugumizavimas, sisteminė proceso analizė, legitimacija.

Po Krymo okupacijos Ukrainoje buvo suprasta, kad Rusijos vykdoma informacinė kampanija žymi naujos kariavimo formos, t.y. hibridinio karo epochą. Ukrainai teko susidurti su naujo pobūdžio informacinio saugumo grėsme, kuriai suvaldyti imtasi ryžtingų priemonių: televizijos kanalų, socialinių tinklų bei, apskritai, rusiškos kilmės medijų draudimo ir t.t. Šiame darbe nagrinėjamas klausimas, kodėl nepaisant Ukrainoje pastebimo visuomenės pritarimo informaciją iš Rusijos traktuoti kaip grėsmę, šalyje tuo pat metu yra pastebimas gyventojų nepritarimas Ukrainos valdžiai kovojant būtent su šio tipo grėsmėmis. Pasitelkiant saugumizavimo teorijos prielaidas buvo bandoma atsekti tokios visuomenės reakcijos priežastis testuojant tris hipotezes. Proceso atsekimo analizė atskleidė, kad geriausiai visuomenės nepritarimą paaiškina tai, kad informacijos saugumizavimas neatitinka visuomenės lūkesčių, t.y. siekiant išlaikyti provakarietišką politikos kursą, nėra linkstama į žodžio ir spaudos laisvės kompromisus siekiant informacinio saugumo.

Turinys

Įvadas.....	6
1. Literatūros apžvalga	9
2. Informacijos politikos įgyvendinimas Ukrainoje: vidiniai iššūkiai ir atsakas į išorės grėsmes	12
2.1.1. Svarbiausi informacijos politikos sprendimai po 2014 m.....	13
2.1.2. Pilietinės visuomenės įsitraukimas.....	16
2.2. Vidiniai iššūkiai	17
2.2.1. Žurnalistinės veiklos politizavimas.....	17
2.2.2. Žiniasklaidos priemonių monopolizacija	20
3. Teorinis pagrindas	21
3.1. Saugumizavimo teorija: Kopenhagos mokykla	21
3.2. Saugumizavimo teorijos papildymas	24
3.2.1. Konteksto ir auditorijos reikšmė	24
3.2.2. Ypatingųjų priemonių reikšmė.....	26
4. Metodologija.....	27
4.1. Sisteminė proceso analizė.....	27
4.2. Sąvokų operacionalizavimas.....	28
4.2.1. Ukrainos informacijos politika – nesėkmingo saugumizavimo atvejis.....	29
4.2.2. Saugumo analizės vienetai: Ukrainos informacijos politikos atvejis.....	30
4.3. Kintamieji	32
4.3.1. Kontroluojamas kintamasis.....	32
4.3.2. Priklausomas kintamasis	33
4.3.3. Nepriklausomi kintamieji.....	33
5. Informacijos saugumizavimo Ukrainoje analizė	35
5.1. Demokratinio dialogo deficitas.....	35
5.2. Visuomenės susiskaldymas.....	37

5.3. Lūkesču neatitinkantis saugumizavimas.....	39
Išvados	40
Summary of the master thesis.....	42
Implications of information securitization in the context of hybrid warfare:.....	42
Ukraine case analysis.....	42
Literatūros sąrašas	44

Ivadas

XXI a. technologinė pažanga ir greita skaitmenizacija, dažnai įvardijama kaip Ketvirtoji Industrinė Revoliucija, suteikė nemažai galimybių tarptautinės sistemos veikėjams rasti erdvės iki tol sunkiai įsivaizduojamų regioninių ir (ar) globalių problemų sprendimui. Kartu su jais – ir iššūkių, siejamų su kibernetinėje (elektroninėje) aplinkoje vykstančių procesų, tokių kaip: kibernetinių išpuolių, asmenų ar privačių įmonių duomenų, kritinių valstybės infrastruktūros objektų, elektroninių sistemų, dirbtinio intelekto ir kt., prevencija bei jų suvaldymu.¹ Skaitmenizacijos amžius taip pat žymi strateginių valstybių užsienio politikos bei saugumo darbotvarkių kaitą, kuriose greta tradicinių sausumos, jūrų ir oro erdvių elektroninė dimensija yra įvardijama kaip neatsiejama bei viena svarbiausių modernių konfliktų ir, apskritai, globalaus saugumo iššūkių sprendžiant valstybių bei nevalstybinių veikėjų (angl. *non-state actors*) santykių problemas. Pasaulio Ekonomikos Forumo ekspertų vertinimu, kibernetiniai klausimai artimiausiu laikotarpiu, prognozuojama, įgaus didėjančią svarbą ir kartu su migracija, klimato kaita bei pajamų nelygybe formuos vieną iš dešimties labiausiai tarptautinio saugumo tendencijas sąlygosiančių ateities faktorių.² Šiame kontekste intensyvėjanti interneto vartotojų veikla, naujos informacijos panaudojimo galimybės, vadinamieji „informaciniai karai“ bei kova su alternatyvia tikrovę kuriančiomis naujienomis (angl. *fake news*) – tai tik viena iš daugelio kompleksinių naujos (post)modernios valstybių saugumo darbotvarkės dalių, kurioje šių rizikų suvaldymui greitu metu nebepakaks vien pasitelkti greitą reakciją ar gebėjimą strategiškai komunikuoti savo norimą žinią.

Ir nors viešojoje erdvėje bei atskirose politinio pobūdžio deklaracijose informacinių klausimų matomumui yra skiriama pakankamai nemažai dėmesio, paties informacinio saugumo kaip atskiro sektoriaus pripažinimas vis dar sunkiai skinasi kelią strateginiame valstybių lygmenyje.³ Tai sąlygoja, viena vertus, išsiskiriantys informacinių iššūkių vertinimai tarp Vakarų sąjungininkų (JAV, D. Britanijos, Vokietijos) ir tarp Rytų valstybių (Kinijos, Rusijos)⁴ bei, kita vertus, informacinės veiklos kaip bendresnių techninių-elektroninių procesų traktavimas (angl. *information warfare*). Nepaisant to, informacinių iššūkių nagrinėjimas yra būtinas sprendžiant ne tik nacionalinių institucijų ar sprendimų

---

¹ World Economic Forum, The Global Risks Report 2016, p.4 (Šaltinis: <http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf>) [Žiūrėta 2019.01.19]

² World Economic Forum, The Global Risks Report 2018, p.37 (Šaltinis: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf>) [Žiūrėta 2019.01.19]

³ M. Martišius, „Informacinis saugumas šiandieninėje audiovizualinėje politikoje: ateities scenarijai ir prioritetai“, pranešimas diskusijoje, LR Seimas, 2017 m. balandžio 24 d. (Šaltinis: <<https://youtu.be/Y3pJhS6Ag4I?t=1928>>) [Žiūrėta 2019.01.19]

⁴ N. Maliukevičius, „Russia’s Information Policy in Lithuania: The Spread of Soft Power or Information Geopolitics?“, *Baltic Security & Defence Review*, Volume 9, 2007, p.151-155.

priėmėjų darbotvarkių klausimus, bet ir tarptautiniu lygmeniu, ypač atsižvelgiant į ilgalaikes naujų valstybių santykių, karinių konfliktų ir globalių tarptautinės sistemos scenarijų perspektyvas.

„Išpūdingiausias informacinis *Blitzkriegas* pasaulio istorijoje“ – taip Rusijos karinių pajėgų veiksmus Rytų Ukrainoje 2014 m. Velso viršūnių susitikimo išvakarėse apibūdino NATO aukščiausiasis sąjungininkų vadas Europoje (angl. *Supreme Allied Commander Europe*).⁵ Net ir patyrusius aukšto rango Aljanso karininkus bei saugumo ekspertus įvykiai Ukrainoje savo laiku paskatino sunerimti stebint, kaip vos per kelias dienas, taip ir nepaleidus nei vieno šūvio, buvo atplėšta suvereniai valstybei iki tol priklausiusi teritorija. Pažymėjusi lūžį Ukrainos geopolitinės orientacijos ir Europos regioninio saugumo darbotvarkėje, 2014 m. Krymo pusiasalio aneksija ilgainiui atspindėjo kokybiškai naują viešojo diskurso apie valstybių saugumo supratimo etapą. Intensyvus informacinės dimensijos išnaudojimas, šaltinių ir komunikacijos kanalų kontrolė, dominavimas informaciniame lauke skleidžiant tikrovės neatitinkančią informaciją – tai savo laiku didžiausios įtakos Rusijos karinių operacijų įgyvendinimui Rytų Ukrainoje ir Kryme turėję procesai,⁶ Ukrainos konfliktą ekspertiniame bei kariniame lygmenyje leidę apibrėžti kaip išskirtinį ir pirmąjį Rusijos Federacijos naujojo (hibridinio) karo modelio pritaikymo atvejį, o kartu – ir naujų valstybių saugumą nagrinėjančių idėjų testavimo lauku. Informacijos, kaip ginklo panaudojimas, strateginiais tikslais taip pat buvo pastebimas ir 2016 m. JAV prezidento rinkimų bei Prancūzijos metu, dėl ko viešojoje erdvėje pradėta pagrįstai diskutuoti, kaip efektyviai taikos metu reikėtų užtikrinti piliečių saugumą nepažeidžiant fundamentalių žodžio ir žiniasklaidos laisvių bei kaip atremti tokius priešiškus informacinius išpuolius.

Nors ir pavėluotas, Ukrainos politinės vadovybės atsakas į informacinio tipo grėsmės šiuo metu formuoja „karštą“ diskusijų objektą pačios Ukrainos ir Vakarų valstybių viešosiose erdvėse. Nuo 2014 m. priimti sprendimai nacionaliniu lygiu riboti prieigą prie Rusijos televizijos kanalų ir vis griežtėjantys rusiškų audiovizualinių darbų ribojimai, Kremliaus kontroliuojamų socialinių tinklų ir internetinių portalų uždraudimas (2017 m.), Informacijos politikos ministerijos įkūrimas (2015 m.) ar Informacinio saugumo doktrinos patvirtinimas (2017 m.) atspindi ryškius šalies valdžios bandymus mažinti Rusijos įtaką ir kontrolę Ukrainos informaciniame lauke bei tokiu būdu didinti visuomenės informacinio

---

⁵ P. Pomerantsev, “Russia and the Menace of Unreality”, *The Atlantic*, September 14, 2014 (Šaltinis: <<https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/09/russia-putin-revolutionizing-information-warfare/379880/>> [Žiūrėta 2019.05.01])

⁶ Berzins, J. et al., „Analysis of Russia's Information Campaign against Ukraine”. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2014 m., p.37 (Šaltinis: <https://issuu.com/natostratcomcoe/docs/ukraine_research_natostratcomcoe_02>) [Žiūrėta 2019.01.19]

atsparumo lygi.⁷ Šių priemonių pritaikymas, nevyriausybinių organizacijų vertinimais, turėjo teigiamos įtakos trumpuoju ir vidutiniu periodu siekiant sumažinti Kremliaus galimybes daryti poveikį Ukrainos tikslinėms auditorijoms – 2017 m. apklausų duomenimis, vos 6% respondentų nurodė žiūrintis Rusijos televiziją ir tik 1% pasitikintis joje skelbiama informacija, kai palyginimui 2014 m. šie skaičiai siekė 27% ir atitinkamai 20%.⁸ Tačiau kartu pastebima šiai informacinio saugumo politikai prieštaraujanti tendencija – paskutiniųjų trijų apklausų duomenimis, Ukrainoje tendencingai didėja nepritariančiųjų gyventojų skaičius valdžios vykdomai informacijos politikai, vos 32,5% apklaustųjų nurodė pritariančius rusiškos televizijos Ukrainoje ribojimui, 28,2% Kremliaus kontroliuojamų socialinių tinklų draudimui, o vertinančiųjų Ukrainos informacijos politiką kaip didesnius žodžio laisvės suvaržymus pakilo iki 29,6%.⁹ Tuo pat metu, remiantis tų pačių metų apklausomis, yra pastebima ir kita tendencija – augantis visuomenės supratimas vertinant informacines grėsmes iš Rusijos (~58 proc. apklaustųjų pritaria teiginiui, kad „Rusija vykdo informacinį karą prieš Ukrainą“).¹⁰ Kitaip tariant, Ukrainos piliečiai pritaria informacijos iš Rusijos sugrėsminimui, tačiau tuo pat metu nepritaria Ukrainos valdžios vykdomai politikai kovojant būtent su šio tipo grėsmėmis.

Šiame darbe bus nagrinėjamas šis tyrimo klausimas: *kodėl* nepaisant Ukrainoje pastebimo visuomenės pritarimo informaciją iš Rusijos traktuoti kaip grėsmę, šalyje tuo pat metu yra pastebimas gyventojų nepritarimas Ukrainos valdžiai kovojant būtent su šio tipo grėsmėmis. Siekiant atsakyti į šį klausimą šiame darbe Ukrainos atvejis bus nagrinėjamas per saugumizavimo teorijos prizmę į kylančias problemas žvelgiant kaip į bendresnę informacinio saugumo tyrimo lauką. Naudojant saugumizavimo teoriją ir proceso atsekimo analizės metodą bus tikrinamos trys galimos hipotezės: 1) H1: Ukrainos politinės vadovybės negebėjimas ir (ar) nenoras palaikyti dialogą su piliečiais lemia Ukrainos visuomenės nepritarimą saugumizavimo politikai informacijos srityje; 2) H2: Visuomenės grupių tarpusavio susipriešinimas lemia bendrą Ukrainos visuomenės nepritarimą saugumizavimo politikai informacijos srityje; 3) H3: Ukrainos valdžios įgyvendinamos informacinio saugumo priemonės neatitinka visuomenės lūkesčių, kurie savo ruožtu lemia Ukrainos visuomenės nepritarimą

---

⁷ K. Kruk, „Analyzing the Ground Zero. What Western Countries can Learn From Ukrainian Experience of Combating Russian Disinformation“ Kremlin Watch Report, 2017 m., p.1-3.

⁸ Ten pat.

⁹ Kyiv International Institute of Sociology, „Attitude of Ukrainians to the policy of regulation of information sphere“, September 2018 (Šaltinis: <<https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=797&page=3>> [Žiūrėta 2019.05.01])

¹⁰ Stopfake.org, „Awareness and Attitude toward the Problem of Disinformation and Propaganda in Mass Media“, 2017 (Šaltinis: <<https://www.stopfake.org/en/awareness-and-attitude-toward-the-problem-of-disinformation-and-propaganda-in-mass-media/>> [Žiūrėta 2019.05.01])

saugumizavimo politikai informacijos srityje.

Pirmojoje darbo dalyje bus apžvelgtas Ukrainos informacijos politikos kontekstas nagrinėjant šalies valdžios priemones kovoje su Rusijos informaciniais išpuoliais. Antrojoje darbo dalyje bus pristatytos esminės saugumizavimo teorijos tezės, kurių pagrindu vėliau bus įsivardijamos teorinės prielaidos galimų hipotezių konstravimui. Trečiojoje darbo dalyje bus apibrėžtas sisteminės proceso analizės metodas ir operacionalizuotos tyrime vartojamos sąvokos bei bus iškeltos testuojamos hipotezės. Ketvirtojoje darbo dalyje bus siekiama patikrinti išsikeltas hipotezės taikant sisteminės proceso analizės metodą ir bus apibendrintos galimos implikacijos platesniems informacinio saugumo lauko tyrimams.

1. Literatūros apžvalga

Informacijos naudojimas strateginiais tikslais, arba informacinio ir psichologinio poveikio priemonės, viešajame bei akademiniam diskursuose nėra naujas reiškinys. Kaip teigia A. Jacobs ir G. Lasconjarias, informacijos reikšmė, bandymai pasiekti žmonių „širdis“ ir „protus“ buvo žinomi bei naudojami dar gerokai prieš XV a. atsirandant spaudai ar vėlesniais laikais iškilus radijo ir masinės žiniasklaidos priemonėms. Informacinių studijų kaip atskiro lauko susiformavimui nemažai įtakos turėjo XX a. dviejų pasaulinių karų patirtis, kuri stipriai susiejo akademinis tyrimus su karo propagandos ar Šaltojo karo metais ideologinių priešpriešų tarp JAV ir SSRS nagrinėjimu. Tokie mokslininkai kaip S. Cunningham, M. Steinfatt, H. Lasswell daugiausiai dėmesio skyrė propagandos apibrėžimo konceptualizavimui, karo metais naudotų žiniasklaidos metodų aprašymui ir detalizavimui bei, galiausiai propagandos analizės modelių konstravimui.¹¹

Informacija kaip tarptautinės politikos įgyvendinimo priemonė vėliau taip pat nagrinėta „švelniosios“ galios kontekste. Kalbant apie Ukrainą, Rusijos „švelniosios“ galios poveikį ukrainietiškoje žiniasklaidoje 2010-2011 metais tyrė Joanna Szostek savo straipsnyje „*Russia and the News Media in Ukraine: A Case of “Soft Power”?*“ (2014 m.). Tyrimo metu analizuotos naujienų laidų, internetinių portalų ir laikraščių, kurių dalis akcininkų arba partnerių buvo susiję su Rusija, turinio apie Rusiją kiekis ir vyraujantis – teigiamas ar neigiamas – tonas. Pasitelkiant diskurso analizę buvo atlikti gilutiniai interviu su šių informacijos priemonių žurnalistais ieškant priežasčių, kodėl šiose priemonėse skyrėsi turinio apie Rusiją kiekiai ir vertinimas.¹² Autorė nustatė, kad kuo daugiau tyrinėtoms informacijos

---

¹¹Darius Buinauskas, Vytautas Keršanskas, Laurynas Kasčiūnas, „Propagandos tyrimo modelis Rusijos propagandai Lietuvoje analizuoti“, Politologija, 2016-3, p.6-10.

¹² Joanna Szostek, „Russia and the News Media in Ukraine: A Case of “Soft Power”?, *East European Politics and Societies and Cultures*, Vol. 28, 2014, 468-470.

priemonės turėjo ryšių su Rusija, tuo daugiau rusiško turinio, teigiamo Rusijos atžvilgiu, randama,¹³ tokiu būdu pateikdama įrodymų apie bandymus formuoti teigiamą požiūrį į Rusiją pasitelkiant žiniasklaidą kaip „švelniosios“ galios priemonę. Apie „Rusiškojo pasaulio“ tapatybės vizijos kaip „švelniosios“ galios panaudojimą 2014 m. Krymo pusiasalio bei Rytų Ukrainoje panaudojimą, rašė Valentina Feklyunina straipsnyje „*Soft power and identity: Russia, Ukraine and the ‘Russian world(s)’*“ (2016), kuriame teigiama, kad Rusijos skiepijama vizija nebuvo sėkminga ir susidūrė su dideliu ribotumu, nes „Rusiškojo pasaulio“ samprata nebuvo priimtina Ukrainios politiniam elitui ir visuomenei.¹⁴ Šiuo atveju informacinių priemonių naudojimas nagrinėjamas „minkštosios“ galios, socialinio konstruktyvizmo bei kolektyvinės tapatybės reiškinių kontekste, bet ne kaip savarankiškas analizės objektas.

Padidėjęs dėmesys informacijos rolei ypatingai tapo aktualus tik po didelio atgarsio susilaukusių 2014 m. įvykių Ukrainoje, kurie paskatino informacinio saugumo sąvoką nagrinėti kaip vieną iš sudedamųjų naujojo tipo (hibridinių) karinių konfliktų dalių. Vieni pirmųjų tokių darbų – Jill Dougherty „*Everyone Lies: The Ukraine Conflict and Russia’s Media Transformation*“, kuriame išsamiai buvo aprašomi tų metų pavasario įvykiai per informacijos prizmę, transliuojamas žinutes (pavyzdžiui, kad EuroMaidano judėjimas buvo pateikiamas kaip radikalų, ekstremistų ir nacių iniciatyva), bei pirmąsias Vakarų valstybių politikų reakcijas.¹⁵ Šis tyrimas prisidėjo prie visuminio supratimo, kas vyksta Ukrainoje, tačiau dar nepateikė gilesnių įžvalgų, kaip, kokio masto ir poveikumo yra vykdoma informacinė kampanija. Tik vėliau, kaip teigė E. Lange-Ionatamishvili ir S. Svetoka savo analizėje „*Strategic Communications and Social Media in the Russia Ukraine Conflict*“ (2015 m.), ekspertiniame lygmenyje buvo pradėta suvokti, kad skirtingai, nei kiti kibernetinėje erdvėje kylantys iššūkiai, informaciniai klausimai išsiskiria kaip ypatingai technologijoms imlūs ir ilgalaikių kognityvinių pasekmių valstybių visuomenėms turintys veiksniai, prieš kurias apskaičiuoti bei tikslingi informaciniai išpuoliai gali formuoti ir daryti įtaką jų socialinių sampratų, požiūrių ar elgsenos kaitai,¹⁶ dėl ko yra verta

---

¹³ Ten pat, 481-482.

¹⁴ Feklyunina, V., „Soft power and identity: Russia, Ukraine and the ‘Russian world(s)’“, *European Journal of International Relations*, 2016, vol. 22(4), p.773-781.

¹⁵ Dougherty, Jill, “Everyone Lies: The Ukraine Conflict and Russia’s Media Transformation”, *Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy*, 2014, p. 2-9.

School of Government, Harvard University. Available at: <http://shorensteincenter.org/everyone-lies-ukraine-conflict-russias-media-transformation/> (accessed 14 April 2015).

¹⁶ E. Lange-Ionatamishvili, S. Svetoka, „Strategic Communications and Social Media in the Russia Ukraine Conflict“, in Kenneth Geers (Ed.), *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*, NATO CCD COE Publications, Tallinn 2015, p.103-104.

informacijos politiką bei informacinės erdvės saugumą nagrinėti kaip visavertį, savarankišką reiškinį.

Viena iš labiausiai pastebimų informacinės politikos problemų yra priešišku informacinių veiksmų neapibrėžtumas, pavyzdžiui, kaip teigia Roger C. Molander, Andrew S. Riddile ir Peter A. Wilson bendrame darbe, kuomet valstybės taikos metu, t.y. oficialiai nekariaudamos ir susidurdamos su informacinėmis atakomis arba kitais didelės rizikos elektroninės erdvės incidentais, negali iš karto įvertinti, ar informacinė ataka yra jau vykdoma ir (ar) kas ir kaip šią ataką vykdo.¹⁷ Apie tai, kad įprastos žiniasklaidos priemonės nebeteko monopolio, o informaciją gali kurti ir platinti per socialinius tinklus kiekvienas asmuo, turintis interneto prieigą, rašė Ulises A. Mejias ir Nikolai E Vokuev bendrame darbe „*Disinformation and the media: the case of Russia and Ukraine*”,¹⁸ taip tarsi suponuojant, kad iškyla dar daugiau neapibrėžtumo apie galimai kylančias grėsmes. Kita vertus, žvelgiant į Rusijos pavyzdį, internetas arba socialiniai tinklai gali būti kontroliuojami iš esmės taip pat, kaip ir kitos žiniasklaidos priemonės, t.y. pasitelkiant teisinį persekiojimą, ekonominius svertus (nuperkant naujienų portalus ir t.t.) bei technologiniais sprendimais („trolių fabrikai“ ir kt.),¹⁹ tačiau šios priemonės nėra demokratiniais režimams būdingos ir pažeidžia žodžio laisvės principus. Taigi socialinių tinklų veiksnys lieka opus klausimas kalbant apie informacines grėsmes.

Kalbant apie informacines grėsmes, buvo atsižvelgta ir į pačio šaltinio analizę, nagrinėjamu atveju, į Rusiją ir jos konstruojamos ideologijos bei eksportuojamo naratyvo kilmę bei tikslus.²⁰ Tai Lietuvos kontekste nagrinėjo grupė autorių Rytų Europos studijų centro išleistoje monografijoje „*Rusijos propaganda: analizė, įvertinimas, rekomendacijos*“. Nors darbe analizuotas Lietuvos kontekstas, tačiau išvados apie ideologinę informacinių atakų dimensiją, t.y. „rusų pasaulio“ koncepciją, yra aktualios visoms posovietinėms valstybėms ir ypač toms, kurios turi dideles rusų tautines bendrijas. Tuo tarpu Joanna Szostek viename naujausių savo straipsnių apie Ukrainos informacines grėsmes „*Nothing Is True? The Credibility of News and Conflicting Narratives during “Information War” in Ukraine*” (2018 m.) žvelgia į kitą pusę, t.y. į Rusijos informacinių atakų objektą arba tiesiog Ukrainos gyventojus, ir nagrinėja strateginių Rusijos bei Ukrainos naratyvų poveikį jiems, o, tiksliau, kaip ir kodėl žmonės

---

¹⁷ Roger C. Molander, Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson, Strategic Information Warfare: A New Face of War, RAND Corporation (Šaltinis: <https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR661/index2.html>) [Žiūrėta 2019.01.19]

¹⁸ Mejias, Ulises A., Nikolai E Vokuev, “Disinformation and the media: the case of Russia and Ukraine”, *Media, Culture & Society*, Vol. 39(7), 2017, 1027.

¹⁹ Ten pat, 1036-038.

²⁰ Vaišnys, Andrius, et al, *Rusijos propaganda: analizė, įvertinimas, rekomendacijos*, p. 48-57 <http://www.eesc.lt/uploads/news/id987/RESC%20monografija_propaganda.pdf> [Žiūrėta 2019-04-01].

atsirenka, kuri informacija yra patikima.²¹ Tyrimo metu trisdešimt respondentų pildė dienoraščius ir dalyvavo giluminiuose interviu, o siekiant visapusiškos analizės buvo pasirinkti tikslingai provakarietišku, prorusišku arba neutralių pažiūrų Odesos gyventojai. Apibendrinama šios studijos rezultatus autorė teigia, kad informacijos patikimumas žmonių įvertinamas remiantis ne faktais arba žiniasklaidos priemonių reputacija, bet asmeninėmis patirtimis, vertybėmis bei socialiniais ryšiais,²² vadinasi, tiek Rusija, tiek Ukraina siekdamas perteikti savo naratyvus arba, kitaip tariant, savo istorijos pusę susiduria su kitokių įsitikinimų turinčiais asmenų pasiekiamumu. Negana to, tame pačiame tyrime J. Szostek prieina išvados, kad naratyvai ir „už jų esantys veikėjai“ per laiką yra atpažįstami informacijos vartotojų,²³ dėl ko vėliau nebėra taip paprasta plačiai paskleisti norimą informaciją. Visa tai įvertinus tinkamų priemonių kovojant su informacinėmis grėsmėmis klausimas išlieka atviras ir itin aktualus ne tik Ukrainai, bet ir kitoms Vakarų valstybėms. Vis dėlto, nepaisant to, kad dėmesys informacinės veiklos problematikai ir jos konceptualizavimui pastaruoju laikotarpiu kilo, klausimai dėl priemonių ir atsako į šio tipo grėsmes, t.y. to, *kaip* ir (ar) *kokia* apimtimi galima sumažinti valstybių pažeidžiamumą informacinėje erdvėje, išlieka vis dar mažai nagrinėjama tema akademiniam tyrimų lauke.

2. Informacijos politikos įgyvendinimas Ukrainoje: vidiniai iššūkiai ir atsakas į išorės grėsmes

Informacijos politika Ukrainoje yra sąlygojama tiek *vidinių* veiksnių – bendrų valstybės politinę sistemą savo laiku paženklusių nedemokratinų procesų, tokių kaip: teisės viršenybės principų nesilaikymo, politinės korupcijos ar oligarchų interesų dominavimo svarbiausių klausimų darbotvarkėje, – įtakos, tiek ir *išorinių* veikėjų – nuo 2014 m. Rusijos Federacijos vykdomo hibridinio karo – veiksmų (kintamųjų) sąveikos. Nors ir nevienoda apimtimi, šie faktoriai yra vertinami kaip vienas kitą papildantys bei Ukrainos informacijos politiką sąlygojantys elementai, kurie leidžia apibrėžti Ukrainos politinės vadovybės veiksmų, skirtų informacinio tipo rizikų suvaldymui, kontekstą,²⁴ bei, kita vertus, paaiškinti visuomenės reakciją į pastarosios veiksmus informacinės politikos srityje po 2014 m. įvykių. Atsižvelgiant į tai, šioje dalyje bus apžvelgiami esminiai Ukrainos informacijos politiką nepriklausomybės metais sąlygoję vidaus ir išorės veiksniai, kurie leis tolesnėse šio darbo dalyse apibrėžti nepriklausomus kintamuosius bei iškelti hipotezes, kurios bus toliau testuojamos.

---

²¹ Szostek, Joanna, “Nothing Is True? The Credibility of News and Conflicting Narratives during “Information War” in Ukraine”, *The International Journal of Press/Politics*, 2018, Vol. 23, 2017,117.

²² Ten pat, 127-130.

²³ Ten pat, 120.

²⁴ Golovchenko, Yevgeniy, M. Hartmann, R. Adler-Nissen, „State, media and civil society in the information warfare over Ukraine: citizen curators of digital disinformation“, *International Affairs* 94: 5, 2018, p.986-988.

2.1. Atsakas į išorės grėsmes

2.1.1. Svarbiausi informacijos politikos sprendimai po 2014 m.

2014 m. politinių neramumų ir valstybės aparato nefunkcionalumo akivaizdoje prasidėjęs konfliktas su Rusija Ukrainoje pažymėjo svarbų lūžį informacijos politikos ir informacinių grėsmių suvokime. Pirmoji Ukrainos valdžios organų, tiksliau, Nacionalinio saugumo ir gynybos tarybos reakcija – 2014 m. kovo 6 d. priimtas nutarimas, kuriame buvo įvardyta, kad Rusijos TV kanalų veikimas Ukrainos informacinėje erdvėje kelia grėsmę nacionaliniam saugumui.²⁵ Atsižvelgiant į tai, Ukrainos Nacionalinė Televizijos ir Radijo Transliacijų taryba (angl. *The National Council for TV and Radio*) 2014 m. kovo 11 d. apribojo pagrindinių Rusijos televizijos kanalų transliacijas Ukrainos teritorijoje.²⁶ Kreipiantis į teismą dėl septynių rusiškų kanalų transliacijos suspendavimo buvo nurodoma, kad jie skleidžia neapykantą kurstantį, karą skatinantį bei grėsmę nacionaliniam saugumui keliantį turinį,²⁷ taip siekiant suduoti rimtą ir greitą atsakomąjį smūgį rusiškai propagandai. 2015 m. toliau tęsėsi užsienio žiniasklaidos apribojimai, kai prezidento dekretu buvo patvirtintas 44 užsienio žurnalistų sąrašas, kuriame esantiems asmenims buvo draudžiama atvykti į Ukrainą, tarp jų pateko ne tik Rusijos žurnalistai, bet ir, pavyzdžiui, BBC reporteriai,²⁸ todėl Kijevas susilaukė nevienareikšmiškų reakcijų iš tarptautinės bendruomenės.²⁹

Kitas reikšmingas Ukrainos žingsnis kovojant su dezinformacija buvo 2014 m. pabaigoje įkuriant Informacijos politikos ministeriją, kurios darbotvarkėje figūravo informacijos politikos strategijos bei informacinio saugumo koncepcijos kūrimas, tarpinstitucinis koordinavimas skleidžiant informaciją bei, konkrečiai, atsakomųjų veiksmų vykdymas prieš Rusijos propagandą.³⁰ Nuo pat pradžių ši iniciatyva susidūrė su nemenkomis problemomis: neaiškus santykis su kitomis institucijomis, dirbančiomis informacijos srityje, o taip pat ir neturėjimas prieigos prie saugumo struktūrų turimos informacijos,

---

²⁵ BBC, Stephen Ennis, „Ukraine hits back at Russian TV onslaught“ < <https://www.bbc.com/news/world-europe-26546083>> [Žiūrėta 2019-04-28].

²⁶ Ten pat.

²⁷ Pomerantsev, p. 6.

²⁸ [Roland Oliphant](#), Ukraine bans dozens of foreign journalists as 'threats to national security', *The Telegraph*, 2015,

< www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11871144/Ukraine-bans-dozens-of-foreign-journalists-as-threats-to-national-security.html> [Žiūrėta 2019-04-28].

²⁹ The Guardian, „Ukraine bans journalists who 'threaten national interests' from country“, 2015, < <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/16/ukraine-president-bans-journalists-from-country>> [Žiūrėta 2019-04-28].

³⁰ Brantly, Aaron, „Battling the Bear: Ukraine’s Approach to National Cyber and Information Security“, State of the Art of Cyber security and Cyberconflict Research Conference, 27-29 September 2018, Zürich, p. 11.

reikalingos strategijos kūrimui ir funkcijų atlikimui; visuomenės ir žurnalistų bendruomenės baimė, kad tai taps žodžio laisvės ribojimu įrankiu; tiesiog finansinių išteklių trūkumas nesulaukiant pakankamo finansavimo,³¹ todėl pradžia buvo pakankamai sudėtinga, o rezultatai riboti.

2014 metais Kijevas, o, tiksliau, Ukrainos valstybinė kino agentūra pradėjo nebeišduoti arba panaikinti leidimus rodyti rusiškus filmus ir televizijos serialus tuo pagrindu, kad jie kuria teigiamą Rusijos slaptųjų tarnybų įvaizdį,³² o to nebuvo galima toleruoti turint omenyje, kad tos pačios tarnybos vykdo agresyvius veiksmus prieš ukrainiečius. 2014 metai pasibaigė skandalu, kai per Naujųjų metų transliaciją ekrane pasirodė Rusijos pramogų pasaulio atstovas Iosif Kobzon atvirai rėmęs Krymo aneksiją. Visuomenės pasipiktinimą lydėjo ir įstatymo „Dėl Kinematografijos“ pataisa, kuria buvo nustatytas 83 asmenų, keliančių grėsmę nacionaliniam saugumui, sąrašas.³³ Nors sąrašas buvo sudarytas saugumo tarnybų pagal viešai nežinomus kriterijus ir sukėlė nemažai sumaišties, tačiau tuo nebuvo apsiribota. 2015 m. vasarį pagal tą patį įstatymą „Dėl Kinematografijos“ buvo uždrausti visi audiovizualiniai darbai, kuriuose populiarinami, agituojami arba skleidžiama teigiama propaganda apie Rusijos teisėsaugos tarnybas, ginkluotąsias pajėgas ar kitas saugumo struktūras,³⁴ kitaip tariant, neberekėjo Ukrainos valstybinės kino agentūros vertinimo, kad būtų galima uždrausti rodyti tokius filmus arba televizijos serialus. Galiausiai, draudimai tęsėsi iki tokių kraštutinumą, kai pagal minėtąjį įstatymą 2016 m. kovą buvo uždrausti bet kokie filmai, kurių premjera įvyko po 2014-ųjų metų sausio,³⁵ bei filmai, susiję su fiziniais ar juridiniais asmenimis iš Rusijos,³⁶ netaikant jokių papildomų kriterijų ar institucijų vertinimo taip užkertant kelią transliuoti net, pavyzdžiui, tokias filmų juostas, kurios kritikuoja Maskvos sprendimus.

Didžiuoju proveržiu kovojant su informacinėmis grėsmėmis iš agresyvios kaimynės pusės turėjo būti ilgai laukta ir derinta atnaujinta Informacinio saugumo doktrina³⁷ (toliau – Doktrina), kuri galiausiai buvo priima 2017 m. pradžioje. Vienas iš svarbiausių uždavinių šiam dokumentui – pateikti sisteminių

---

³¹ Kruk, Kateryna, p. 6-7.

³² BBC, „Ukraine has banned the rental of four more Russian films,, 2014, <https://www.bbc.com/russian/international/2014/12/141222_ukraine_bans_russian_films.shtml> [Žiūrėta 2019-04-28].

³³ Pomerantsev, p.6-7.

³⁴ BBC, „Kiev has banned films, praising the Russian power structures „2015, <https://www.bbc.com/russian/international/2015/04/150402_ukraine_russian_films_ban.shtml> [Žiūrėta 2019-04-08].

³⁵ Lrt.lt, „Ukrainos parlamentas uždraudė rodyti rusiškus filmus“, 2016, < <https://www.lrt.lt/naujienos/pasulyje/6/131965/ukrainos-parlamentas-uzdraude-rodyti-rusiskus-filmus>> [Žiūrėta 2019-04-28].

³⁶ Pomerantsev, p.7.

³⁷ Ukrainos prezidento dekretas Nr. 47, 2017, < <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>> [Žiūrėta 2019-04-28].

požiūrį ir veiksmų planą kovojant su esančiais informaciniais iššūkiais. Doktrinoje Rusijos informacijos politika aiškiai įvardijama nacionaline grėsme, išvardijamos grėsmės nacionaliniams interesams ir saugumui, apibrėžiamos sąvokos, nurodomi mechanizmai Doktrinos įgyvendinimui ir būtinybė vystyti priemones kovai su propagandai, pabrėžiamas poreikis aktyvesnei viešajai diplomatijai,³⁸ bei bene vienas svarbiausių akcentų yra tai, kad numatomas viešojo administravimo institucijų būtinas bendradarbiavimas su saugumo tarnybomis tokiu būdu užtikrinant realias galimybes Doktrinai funkcionuoti.³⁹ Nepaisant to, Doktrinai trūksta tarpinstitucinio koordinavimo elemento, kuris, anot užsienio ekspertų, gali lemti neefektyvų dokumento veikimą, taip pat ne ką mažiau svarbūs įstatyminių aktų ir dekretų turinys, kurie būtent informacinio saugumo koncepcijai ir suteiks aiškesnę pavidalą.⁴⁰ Vis dėlto, didžiausia kritika yra tiek iš tarptautinių organizacijų, Ukrainos opozicijos, ekspertų bei piliečių susijusios su gebėjimu balansuoti tarp priešiškos žiniasklaidos/informacijos skleidėjų kontroliavimo ir žodžio bei spaudos laisvės,⁴¹ o šios baimės gana greitai dar labiau išauga po poros mėnesių išleidus naują dekretą.

Praėjus trims metams po EuroMaidano, 2017 m. gegužę prezidentas Petro Porošenka priėmė dekretą, kuriuo buvo uždrausti tokie didieji Rusijos socialiniai tinklai kaip Vkontakte, Odnoklassniki, paieškos sistema Yandex, ir elektroninių pašto paslaugas teikianti Mail.ru,⁴² argumentuojant tuo, kad šie portalai renka labai daug asmeninės informacijos, todėl kelia didelę grėsmę Ukrainos piliečių saugumui. Įdomu tai, jog šis sprendimas brendo labai ilgai, gal net per ilgai, nes tokie griežti apribojimai neatsirado po neeilinio rezonansinio įvykio (pavyzdžiui, MH17 lėktuvo numušimo, kurio istorija palietė ne tik ukrainiečius, bet ir pasaulio bendruomenę) ir, tikėtina, sudarė įspūdį tiek vidaus auditorijai, tiek išorės stebėtojas, kad yra piknaudžiauojama valdžia ir bandoma suvaržyti žodžio laisvę.⁴³ Praėjus metams po draudimo pastebėtos dvi tendencijos: pirma, Vkontakte vartotojų skaičius Ukrainoje ženkliai krito, tačiau vis dar yra naudotojų, kurie yra iš okupuotų teritorijų arba rado būdą apeiti draudimą; antra tendencija – likusieji Vkontakte socialiniame tinkle labiau radikalizavosi ir intensyviau skleidžia prorusišką

---

³⁸ Ten pat.

³⁹ Kruk, Kateryna, p. 4-5.

⁴⁰ Ten pat, p. 4-5.

⁴¹ Sukhankin, Sergey, „Ukraine’s Information Security Doctrine: A Breakthrough or the Veneer of Change?“ Eurasia Daily Monitor, Vol. 14, 2017, <<https://jamestown.org/program/ukraines-information-security-doctrine-breakthrough-veneer-change/>> [Žiūrėta 2019-04-28].

⁴² On special personal and economic sanctions. Presidential decree №133/2017. *National Security and Defense Council*, 2017, <<http://www.rnbo.gov.ua/documents/445.html>> [Žiūrėta 2019-04-28].

⁴³ The Economist, „Ukraine bans its top social networks because they are Russian“, 2017, <<https://www.economist.com/europe/2017/05/19/ukraine-bans-its-top-social-networks-because-they-are-russian>> [Žiūrėta 2019-04-28].

informaciją,⁴⁴ vadinasi, šio draudimo poveikis nėra vienareikšmis, nes informacine prasme labiausiai pažeidžiamos grupės – okupuotų rytinių teritorijų gyventojai, aneksuoto Krymo bei prorusiškų pažiūrų asmenys – liko dar labiau užsidariusios ir izoliuotos.

2.1.2. Pilietinės visuomenės įsitraukimas

Ukrainos atsakas į išorės informacines grėsmes taip pat pasižymėjo dideliu pilietinės visuomenės įsitraukimu. 2014 m. pavasarį dėl politinių veikėjų pasikeitimų, pirmiausia, prezidento V. Janukovyčiaus pasitraukimo, šalyje susidariusį politinį vakuumą bei neapibrėžtumą gana sėkmingai užpildė įvairios nevyriausybinės organizacijos pasinaudodamos visiems prieinamomis šiuolaikinės technologijomis, t.y. socialiniais tinklais. Vieni pirmųjų buvo iki tol mažai žinoma nevyriausybinė organizacija „Infosprotyv“, kurios vadovas Dmytro Tymchuk specialiai įkurtame tinklaraštyje (bloge) pateikdavo naujienas apie tai, kas vyksta Kryme iš tiesioginių šaltinių,⁴⁵ o keičiantis valdžiai Ukrainoje susiformavo „Ukraine Crisis Media Centre (UCMC)“ inicijuota komunikacijos, viešųjų ryšių bei tarptautinių santykių ekspertų. „UCMC“ užduotis buvo dalintis patikima informacija apie tai, kas vyksta Ukrainoje, teikti vertinimus užsienio žiniasklaidai bei teikti jiems paramą.⁴⁶ Galiausiai, verta paminėti „Stopfake.org“, kurios informacija remiasi tiek užsienio žiniasklaida, tiek mokslininkai nagrinėdami įvykius Ukrainoje. Stopfake.org atlieka žiniasklaidos priemonių (televizijos, spaudos ir interneto) monitoringą, tikrina informaciją ir ieško faktų, įrodančių dezinformavimą bei griaušančių Rusijos skleidžiamas melagingas žinias, be kita ko surinkta informacija yra klasifikuojama pagal temas, formas bei auditorijas, kurias bandoma paveikti,⁴⁷ tokiu būdu surenkant labai daug naudingos informacijos reikalingos kovojant ir atremiant informacines grėsmes. Čia tik keli pavyzdžiai, o panašių organizacijų galima bene dešimtimis priskaičiuoti, kai „iš apačios“ stengiamasi kovoti su užsienio grėsmėmis ir tai daro patys piliečiai.

---

⁴⁴ EuroMaidan Press, „Two important results of Ukraine’s ban of VKontakte Russian social network“ 2019, <<http://euromaidanpress.com/2019/03/24/ukraines-vkontakte-ban-led-to-drop-in-users-but-die-hards-now-more-radicalized/>> [Žiūrėta 2019-04-28].

⁴⁵ Ten pat, p. 17.

⁴⁶ Kruk, Kateryna, „Analyzing the Ground Zero. What Western Countries can Learn From Ukrainian Experience of Combating Russian Disinformation“, *Kremlin Watch Report*, 2017 m, p. 17.

⁴⁷ CEPA, “Winning the Information War Redux. Techniques and Counterstrategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe”, 2017, < <http://infowar.cepa.org/Winning-the-Information-War> > [Žiūrėta 2019-04-28].

2.2. Vidiniai iššūkiai

2.2.1. Žurnalistinės veiklos politizavimas

Žiniasklaidos sektorius Ukrainoje, panašiai kaip ir nemaža dalis kitų šalies politinio gyvenimo sričių, nepriklausomybės laikotarpiu buvo tapęs dažnų politinių nesutarimų taikiniu ir interesų balansavimo tarp suinteresuotų stambaus verslo veikėjų (oligarchų) bei valdžios grupių objektu. Skirtingai nei kitose posovietinio bloko šalyse, kuriose ankstyvaisiais nepriklausomybės metais pasireiškė žiniasklaidos priemonių centralizavimo tendencijos, Ukrainos žiniasklaidos laukas ilgą laiką išsiskyrė kaip pakankamai konkurencingas ir pliuralistinis, tačiau kartu – ir stipriai politizuotas bei daugiausiai kontroliuojamas aukščiausiems šalies pareigūnams artimų ir juos remiančių oligarchų grupių, kurios besirūpindamos savo ekonominių ar politinių interesų tenkinimu didino žiniasklaidos priemonių šališkumą.⁴⁸ Žiniasklaidos padėtį Ukrainoje taip pat atspindėjo tarptautinių nevyriausybinių organizacijų vertinimai, kuriuose šalies žiniasklaidos laisvės indeksas kelis dešimtmečius balansavo ties „nelaisvos“ ir „iš dalies laisvos“ žiniasklaidos riba, o pagal valdžios intervencijos į žiniasklaidą laipsnį Ukraina ne vienerius metus figūravo tarptautinių reitingų žemumose užimdama 112 poziciją iš 139 galimų, savo laiku (1999 – 2002 m.) tituluojant šalies aukščiausiuosius pareigūnus kaip aršiausius laisvos žiniasklaidos priešus Europoje.⁴⁹

Nors ir išgyvenę trumpą politinio „atšilimo“ po 2004 – 2005 m. revoliucijos etapą, santykiai tarp Ukrainos žiniasklaidos ir valdžioje dominavusių politinių jėgų neretai pasižymėjo *asimetrinio* veikimo bruožais, žiniasklaidos priemones traktuojant kaip politinį instrumentą, kuriuo buvo siekiama riboti bei mažinti potencialių konkurentų ar politinį režimą kritikuojančių opozicinių leidinių reikšmę vidaus procesuose.⁵⁰ Žiniasklaidos politizavimo tendencija iki 2013 – 2014 m. EuroMaidano įvykių, priklausomai nuo sektoriaus – privataus arba valstybės išlaikomo, – daugiausiai pasireiškė per: a) teisinių apribojimų privačioms žiniasklaidos grupėms taikymą ir b) institucijų, reguliuojančių žiniasklaidos veiklą, personalizavimą, paskiriant politiniam elitui lojalius asmenis atitinkamų tarnybų vadovais. Informacinių leidinių nepriklausomumui nemažai įtakos taip pat turėjo valstybės politinėje sistemoje įsitvirtinusi ir ypatingai Leonido Kučmos (1994 – 2005 m.) bei Viktoro Janukovyčiaus (2010 – 2014 m.)

---

⁴⁸ Zhdanova, Marija, Dariya Orlova, „Ukraine: External Threats and Internal Challenges” in Wooley, Samuel, C., P.N. Howard (eds.), *Computational propaganda: Political parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media*, Oxford University Press: New York, 2019, p. 45-47.

⁴⁹ Freedom House, Freedom of the Press in Ukraine, 2014, (Šaltinis: <<https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2014/ukraine>> [Žiūrėta 2019-05-01]).

⁵⁰ Brantly, Aaron, p. 5-7.

prezidentavimo metais suklestėjusi „valdymo įstatymu“ (ang. „*rule by law*“) praktika – reiškiny, kuomet formaliai egzistuojantys įstatymai ir nutarimai realybėje nebuvo įgyvendinami arba taikomi selektyviai,⁵¹ – kuri sukūrė palankias sąlygas valdžios grupėms kontroliuoti Ukrainos žiniasklaidos darbotvarkę ir *de facto* skatino žurnalistų savicenzūrą. Kartu su įsigalėjusia „nebaudžiamumo kultūra“ ir politizuota teismų sistema žiniasklaidos sektorius Ukrainoje iki 2013 – 2014 m. buvo vertinamas kaip teisiškai pažeidžiamas, kai institucijos, atsakingos už įstatymų įgyvendinimą (ang. *enforcement*), piktnaudžiaudavo arba nebūdavo pajėgios užtikrinti žurnalistų apsaugą šiems nacionaliniu arba regioniniu (vietos) lygmeniu susiduriant su neteisėto spaudimo elementais: smurtu, šantažu, grasinimais susidoroti, bei bandymais kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, per žurnalistinės veiklos licencijų išdavimo, techninių saugos ar finansinių inspekcijų patikras, tikslingai trikdyti informacinių leidinių veiklą.⁵² Ypatingai paplitusi buvo ir šmeižto bylų (ang. *libel*) prieš žurnalistus praktika, kai nepaisant oficialaus dekriminalizavimo 2001 m. ir Aukščiausiojo Teismo išaiškinimo 2009 m., Ukrainos teismuose iš žiniasklaidos atstovų buvo reikalaujama pateikti faktinius publikacijose aprašomų įvykių įrodymus, numatant baudžiamąją (!) atsakomybę tuo atveju, jei žurnalistams nepavykdavo pagrįsti, pavyzdžiui, įtarimų dėl vietos valdžios politikų korupcijos ar neskaidrių sandorių tarp įtakingų verslo grupių sudarymų.

Greta selektyvaus reguliavimo teisinėmis priemonėmis Ukrainos žiniasklaidos sektorius taip pat neišvengė ir bendresnių žiniasklaidos priežiūros institucijų politizavimo bei turinio kontrolės problemų. Tarp ryškiausių tokio tipo atvejų galima paminėti vadinamųjų teminių „paruoštukų“ (ukr. *temniky*) praktiką, kuomet rinkiminiu laikotarpiu prezidento administracija nurodydavo informaciniams leidiniams, kokiomis temomis, kaip ir kada publikuoti informaciją apie šalies vidaus ir užsienio aktualijas.⁵³ Kitas pavyzdys yra plataus atgarsio susilaukę institucijų vadovų paskyrimai, iš kurių bene ryškiausias – 2010 m. V. Choroškovskio, prezidento V. Janukovyčiaus politinio bendražygio bei „Inter Media Group“ žiniasklaidos grupės Ukrainoje savininko, kandidatūros patvirtinimas Nacionalinio saugumo tarnybos (SBU) vadovu. Žiniasklaidos priežiūros institucijų personalizavo ir ypač V. Janukovyčiaus valdymo laikotarpiu sustiprėjusių valstybės išlaikomų leidinių centralizaciją iliustravo ir didžiųjų užsienio leidinių, tokių kaip „Forbes“ bei „Komersant“, pasitraukimas iš Ukrainos rinkos.

---

⁵¹ Brantly, Aaron, p. 4-6.

⁵² Athanasouli, Daphne, “Corruption in Ukraine in Comparative Perspective”, in Hale, H. and Orttung R.W. (eds.) *Beyond the Euromaidan: Comparative Perspectives on Advancing Reform in Ukraine*, Stanford University Press, 2016, p. 99-100.

⁵³ Freedom House, Freedom of the Press in Ukraine, 2015, <<https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/ukraine>>, [Žiūrėta 2019-05-01].

2013 – 2014 m. įvykęs Ukrainos (geo)politinės orientacijos pokytis žymėjo ir valdžios santykių su Ukrainos žiniasklaida gerėjimą bei tarpusavio įtampos mažėjimą. 2014 m. vasarį prezidentui V. Janukovyčiui pasitraukus iš posto ir parlamentui su Arsenijumi Jaceniuku priešakyje laikinai perėmus iniciatyvą prasidėjo reformų, mažinusių žiniasklaidos centralizaciją bei žurnalistinės veiklos politizavimą, etapas.⁵⁴ 2014 m. parlamentui išreiškus nepasitikėjimą Nacionaline televizijos ir radijo transliacijų tarnyba buvo pakeista institucijos vadovybė, kuri iki tol pasižymėjo kaip politiškai šališka institucija, neretai ribojusi televizijos transliacijų licencijų išdavimą remiantis partinės priklausomybės ar kitais subjektyviais motyvais. Tų pačių metų gegužę priimtas įstatymas, kuriuo iki 2015 m. buvo numatyta sujungti valstybės valdomos televizijos ir radijo transliuotojus į vieną visuomeninį transliuotoją, veikiančią pagal europietiškus standartus. Taip pat atskirais prezidento ir parlamento nutarimais sugriežtinta baudžiamoji atsakomybė už smurto išpuolius prieš žurnalistus bei 2015 m. įtvirtinti įsipareigojimai viešojo sektoriaus institucijoms suteikti žiniasklaidos priemonėms ir visuomenei prieigą prie informacijos apie tarnybų vykdomas viešąsias paslaugas ir kitą veiklą. Galiausiai, paminėtinas ir 2015 m. rudenį Ukrainos prezidento Petro Porošenkos pasirašytas įsakymas dėl žiniasklaidos priemonių savininkų bei akcininkų sąrašų viešinimo oficialiuose atitinkamų žiniasklaidos grupių puslapiuose.

Nors santykių demokratėjimas buvo vertinamas kaip pozityvus žingsnis sprendžiant įsisenėjusias sisteminės Ukrainos žiniasklaidos problemas, realybėje valdžios iniciatyvos pasireiškė kaip deklaratyvūs pareiškimai, kurie žiniasklaidos sektoriuje įtvirtino *status quo*. Nepaisant didelio tarpusavio interesų balansavimo tarp Ukrainos Verkhovnos Rados ir prezidento institucijos, visuomeninio transliuotojo įsteigimas liko įstrigęs biurokratinio persitvarkymo gniaužtuose, taip ir nesutarus dėl techninių valstybės kontroliuojamų žiniasklaidos priemonių sujungimo aspektų ir nenumačius detalesnių visuomeninio transliuotojo finansavimo gairių.⁵⁵ Valdžios veiksmų neapibrėžtumas po kelis metus užsitęsusio vilkinimo 2016 m. lapkritį paskatino atsistatydinti visuomeniniam transliuotojui paskirtą vadovą Zurab Alasania, kuris būdamas aktyvus Euromaidano rėmėjas ir pilietinis visuomenės aktyvistas neslėpė savo nusivylimo nepakankamu valdžios noru didinti Ukrainos žiniasklaidos sektoriaus konkurencingumą ir užsiimti aukštesniu žurnalistinių standartų kėlimu. Taip pat ne iki galo pasiteisino ir žiniasklaidos priemonių savininkų viešinimo iniciatyva, prie kurios 2017 m. prisijungė tik „1+1“ žiniasklaidos grupė savo puslapyje paskelbusi akcininkų dalį, kai tuo tarpu didžiąją žiniasklaidos rinkos dalį

---

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Pörzgen, Gemma, *Facing reality after Euromaidan. The situation of journalists and media in Ukraine*, Reporters without borders, June 2016, p. 16-20.

kontroliuojančios grupės neišreiškė nei didelio susidomėjimo, nei buvo kaip kitaip valdžios skatinamos ar spaudžiamos tai padaryti. Ukrainos valdžios neryžtingumas taip pat pasireiškė teismų srityje, kurioje ir toliau, tiesa, ženkliai mažesne apimtimi, išsilaikė neformalios „šmeižto bylų“ prieš žiniasklaidos priemones ir grasinimu jomis praktika.

2.2.2. Žiniasklaidos priemonių monopolizacija

10-ajame dešimtmetyje, po Sovietų Sąjungos griūties, šalies ekonomiką paženklinęs perėjimo iš planinės į laisvos rinkos sistemą laikotarpis neaplenkė ir Ukrainos žiniasklaidos sektoriaus, kuriame ankstyvaisiais nepriklausomybės metais pasinaudojusios 1991 – 1994 m. valdžios neveiksmo ir laisvos rinkos aplinkybėmis įsitvirtino tarpusavyje konkuravusios buvusio politinio elito (sovietinės nomenklatūros) ir stambaus kapitalo įmonių (oligarchų) grupės.⁵⁶ Panašiai kaip ir kitose veiklos srityse, šios grupės siekdamos užsitikrinti didesnę rinkos kontrolę bei išlaikyti savo įtakos svertus politinėje Ukrainos darbotvarkėje skatino privačios žiniasklaidos priemonių monopolizaciją ir didino jų finansinę priklausomybę nuo savo kontroliuojamų verslų subsidijų. Oligarchų valdomas žiniasklaidos laukas, nors ir ilgą laiką vertintas kaip pliuralistinis, t.y. užtikrinęs plačią informacijos kanalų pasiūlą bei nuomonių įvairovę šalyje, istoriškai pasižymėjo nepakankamo konkurencingumo problema, kuomet turėdami pagrindinius pajamų šaltinius kitose srityse oligarchai žiniasklaidos sektorių traktavo kaip antraeilį savo veiklos objektą ir nebuvo suinteresuoti nei žurnalistinės veiklos standartų kėlimu, nei bendresniu siekiu atsižvelgti į Ukrainos auditorijos vartojimo poreikius.⁵⁷ To pasėkoje, ypatingai vertinant tradicinės žiniasklaidos (televizijos, radijo ir spaudos) turinį, Ukrainoje suklestėjo užslėptų apmokamų komercinių naujienų atvejai (ukr. *dzhynsa*), kurie kartu su pramoginio pobūdžio laidomis, daugiausiai pertransliuojamomis iš Rusijos televizijos kanalų, šalyje palaikė pakankamai žemą žurnalistikos lygį (kaltinama vienašališkumu, neteisingu faktinės medžiagos naudojimu ar negebėjimo atskirti redakcijos nuomonės nuo reportažo turinio ir t.t.).

Lyginant su kitomis komunikacijos priemonėmis, žiniasklaidos monopolizavimo tendencija Ukrainoje daugiausiai pasireiškė televizijos rinkoje, kurioje, remiantis 2016 m. tyrimų duomenimis, daugiau nei ¾ televizijos kanalų priklauso keturioms žiniasklaidos grupėms.⁵⁸ Šio faktoriaus reikšmė yra ypatingai didelė, atsižvelgiant į ukrainiečių žiniasklaidos vartojimo rodiklius, pagal kuriuos televizija yra

---

⁵⁶ Reporters Without Borders, Media Ownership Monitor: Ukraine, „History and Structure – Overview of the Ukrainian Media Market“, < <https://ukraine.mom-rsf.org/en/media/> > [Žiūrėta 2019.05.01].

⁵⁷ Pörzgen, Gemma, RSF, p. 16-17.

⁵⁸ Internews: USAID, Media Consumption Survey in Ukraine 2018, p. 9-11. (Šaltinis: <https://internews.org/sites/default/files/2018-09/2018-MediaConsumSurvey_eng_FIN.pdf> [Žiūrėta 2019.05.01]).

vertinama kaip pagrindinis naujienų šaltinis Ukrainoje.⁵⁹ Tai – 1) „Inter Media Group“, kurią valdo dujų sektoriaus magnatas Dmitrijus Firtašas ir buvęs Ukrainos prezidento V. Janukovyčiaus administracijos vadovas Sergejus Lijovočkinas; 2) „1+1“ žiniasklaidos grupė, kurios savininkas – Igoris Kolomoiskis, buvęs Dniepropetrovsko gubernatorius ir bankų sektoriaus Ukrainoje magnatas; 3) „StarLightMedia“ žiniasklaidos grupė, priklausanti buvusio Ukrainos prezidento L. Kučmos krikšto sūnui Viktorui Pinčukui; ir 4) „Ukraina“ žiniasklaidos grupė, kurios savininkas yra Rinatas Achmetovas, turtingiausias Ukrainos pilietis ir buvęs prezidento V. Janukovyčiaus artimas politinis bendražygis.⁶⁰ Taip pat, nors ir užimantis nedidelę rinkos dalį bei pagal žiūrimumo rodiklius figūruojantis televizijos reitingų žemumose, dėmesio vertas yra „5TV“ kanalo atvejis, kurio pagrindiniu savininku, net ir po 2015 m. viešumoje kilusių raginimų atsisakyti nuosavybės teisių, išliko Ukrainos prezidentas P. Porošenka.

3. Teorinis pagrindas

3.1. Saugumizavimo teorija: Kopenhagos mokykla

XX a. pab. Kopenhagos mokyklos (B. Buzan, O. Waever, J. de Wilde 1998) išplėtotą saugumizavimo teoriją (ang. *securitization theory*) susiformavo kaip bandymas praplėsti saugumo sąvoką išvaduojant šią nuo jos taikymo išimtinai tik kariniame sektoriuje ir strateginių studijų lauke bei pažymėjo radikalų posūkį nuo saugumo, kaip objektyviai analizuojamo reiškinių, aiškinimų.⁶¹ Nors ir savo laiku stipriai kritikuota dėl prielaidų apie tarptautinę sistemą prieštaringumo ignoruojant, pavyzdžiui, saugumo dilemos reikšmę sistemos veikėjų elgsenai⁶² ir ne kartą kvestionuota dėl vidinių savo pasiūlyto saugumo analizės modelio prieštaravimų ar įtampos⁶³, saugumizavimo teorija buvo pripažinta kaip naudingas instrumentas analizuojant bei siekiant suprasti saugumo politikos procesą, t.y. tai, kaip ir (ar) kokiomis aplinkybėmis tam tikri reiškiniai įgauna specialiųjų, arba *saugumo*, klausimų statusą bei kas nutinka tarptautinės sistemos veikėjų santykiams, jų elgsenai, kai koks nors objektas yra pradedamas traktuoti kaip saugumo iššūkis.

---

⁵⁹ Szostek, Joanna, 2014, p. 467.

⁶⁰ Pörzgen, Gemma, RSF, p. 12-15.

⁶¹ Waever, O., „International relations: Securitisation theory“, The Open University, 2014 (Šaltinis: <http://podcast.open.ac.uk/feeds/3002_internationalrelations/transcript/33021_ole_waever_on_securitisation_theory.pdf> [Žiūrėta 2019.05.01])

⁶² Knudsen, O. F., „Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization“, Security Dialogue Vol.23 No.3, September, 2001, p.357-358.

⁶³ Balzacq, T., „The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context“, European Journal of International Relations Vol. 11(2), 2005, p.174-176.

Kopenhagos mokykla, remdamasi konstruktyvizmo ir struktūralizmo prielaidomis, saugumą aiškina kaip intersubjektyviai konstruojamą ir savo pobūdžiu *kitokią* nei įprastai sprendžiamą politinio gyvenimo sąvoką – kaip tam tikrą „<...> veiksmą, kurio metu politiniai reiškiniai yra formuluojami kaip specialiosios rūšies arba aukščiau politikos esantys klausimai atsiribojant nuo ar ignoruojant jau egzistuojančias žaidimo taisykles ir susitarimus.“⁶⁴ Saugumas, pasak autorių, yra save apibrėžianti (angl. *self-referential*) praktika, kuri pasižymi būtinumo bei neišvengiamumo arba „egzistencinės grėsmės politikos“ logika – kai veikėjas (dažniausiai valstybė) naudoja tokias *kalbines* formuluotes, kuriomis siekia pagrįsti konkretaus reiškinio išskirtinumą ar nepaprastumą tam tikrai auditorijai (pavyzdžiui, teigiant, jog jei nebus imamasi kokių nors veiksmų tam tikrai problemai spręsti, išnyks fundamentalūs A, B ar C objektai, tokie kaip: valstybė, tapatybė, tauta, pasaulis ir pan.).⁶⁵ Kopenhagos mokyklos atstovų teigimu, tuo momentu, kai yra ištariamasi „saugumas“, įvyksta kažkas ypatingo – šis kalbos ir jos patvirtinimo aktas (angl. *speech act*) yra tai, kas konkrečioje erdvėje apibrėžia saugumo reikšmę bei leidžia suprasti, kaip yra konstruojamas kolektyvinis supratimas arba saugumo diskursas, užuot stengiantis apsibrėžti indikatorius, kuriais remiantis, būtų galima objektyviai įvertinti „tikrąsias“ grėsmes.⁶⁶ Kitaip tariant, kaip pastebi H. Stritzel, kalbos, arba saugumo *artikulavimo* momentas, yra reikšmingas būtent dėl to, kad šiuo konkrečiu momentu iš esmės galima apčiuopti tai, kaip yra deramasi dėl kalbančiojo veikėjo pasiūlyto veiksmo ir to, kaip konkreti auditorija interpretuoja tokius vertinimus, t.y. toleruoja arba netoleruoja nukrypimą nuo įprastų taisyklių.⁶⁷

Nors realybėje tai, kas yra apibrėžiama kaip saugumo klausimai, priklausomai nuo valstybių ar kitų tarptautinės sistemos veikėjų, gali skirtis (pavyzdžiui, vienoms valstybėms kultūra gali būti vertinama kaip saugumo politikos objektas, kai tuo tarpu kitoms valstybėms tai – įprastos politinės darbotvarkės ar politinių diskusijų klausimas), sėkmingą saugumizavimą – reiškinio transformaciją į išskirtinį klausimą – nepriklausomai nuo sektoriaus, vienija bendra struktūra ir (ar) logika, kuri leidžia įvardyti stebimus reiškinius, kaip *saugumo* procesus. Remiantis Kopenhagos mokykla, saugumo analizės modelį sudaro trys pagrindiniai vienetai, tai:

---

⁶⁴ Buzan, B., Waeber, O., Wilde, J., „Security: a New Framework for Analysis“, Lynne Rienner Publishers, 1998, p.23.

⁶⁵ Ten pat, p.24.

⁶⁶ Buzan et al., 1998, p.26.

⁶⁷ Stritzel, H., „Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond“, European Journal of International Relations Vol. 13(3), 2007, p.363.

- A. *Referencinis objektas* (angl. *referent object*) – reiškinys, kuriam yra keliama egzistencinė grėsmė ir kuris turi teisėtą reikalavimą (angl. *legitimate claim*) išlikti; (Kas yra saugumizavimo objektas?)
- B. *Sugrėsminantys veikėjai* (angl. *securitizing actor*) – veikėjai, kurie saugumizuoja klausimus pareikšdami, jog kažkam (referenciniam objektui) kyla egzistencinė grėsmė; (Kas vykdo saugumizavimą?)
- C. *Funkciniai veikėjai* (angl. *functional actor*) – veikėjai, kurie turi reikšmingos įtakos priimant sprendimus konkrečiame saugumo sektoriuje. (Kas legitimizuoja saugumizavimą?)⁶⁸

Būtent šių trijų elementų išpildymas, pasak mokslininkų, leidžia apibrėžti tam tikrus procesus kaip saugumo klausimus – priešingu atveju galima kalbėti tik apie saugumizuojantį veiksma (angl. *securitizing move*), kuris, nors ir pasižymėdamas saugumo diskursui būdingais bruožais, pats savaime dar nėra įtvirtintas kaip saugumo klausimas, kadangi jam trūksta reikšmingos auditorijos (funkcinių veikėjų) patvirtinimo ir pritarimo.⁶⁹ Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį ir į lengvinančiųjų aplinkybių (angl. *facilitating conditions*) įtaką tam, kad saugumizavimas pasisektų. Pasak autorių, šios gali būti dviejų rūšių: (1) vidaus (lingvistinės-gramatinės) aplinkybės – konvencinės ir visuotinai priimtinos kalbėjimo procedūros, t.y. kalbos akto forma arba tam tikras žodynas; ir (2) išorės (kontekstinės-socialinės) aplinkybės – kokiems asmenims dalyvaujant, kada ir kur įvyksta kalbos aktas.⁷⁰ Taip pat saugumizavimas gali būti *institucionalizuotas*, t.y. eksplicitiškai neartikuliuojamas ir pasireiškiantis kaip savo laiku įsitvirtinusi praktika arba taisyklės reaguojant į reguliariai iškylančias grėsmes (pvz. kariuomenių turėjimas valstybėse siekiant išvengti teritorijos užėmimo ar suvereniteto praradimo), ir *ad hoc*, pasireiškiantis kaip vienkartinis atsakas į saugumo iššūkius.⁷¹

Galiausiai, Kopenhagos mokykla pastebi – saugumas neturėtų būti idealizuojamas; priešingai, saugumo klausimai yra vertinami kaip neigiamas procesas, kaip valstybės ar kitų sistemos veikėjų *nesėkmė* bei *negebėjimas* paprastomis politinėmis, ekonominėmis ar socialinėmis priemonėmis išspręsti kylančių problemų. Reiškinių išsaugumizavimas (ang. *desecuritization*), t.y. klausimų perkėlimas iš „grėsmės – gynybos“ logikos į kasdienę viešąją darbotvarkę, idealiu atveju turėtų būti ilgojo laikotarpio siekis, nepaisant to, kad specifinėse situacijose tam tikri klausimai gali ar net privalo būti saugumizuoti.

---

⁶⁸ Buzan et al., 1998, p.36.

⁶⁹ Ten pat, p.25.

⁷⁰ Buzan et al. 1998, p.32.

⁷¹ Ten pat, p.27-28.

Klausimų saugumizavimas (kaip, beje, ir išsaugumizavimas), pasak mokslininkų, nėra duotybė – tai visuomet yra politinis pasirinkimas traktuoti tam tikrus reiškinius kaip saugumo iššūkius ir pritarti arba nepritarti tokiems sugrėsminančiojo veikėjo vertinimams.⁷²

3.2. Saugumizavimo teorijos papildymas

3.2.1. Konteksto ir auditorijos reikšmė

Kopenhagos mokyklos klasikai nagrinėdami saugumo procesą pagrindinį dėmesį skyrė kalbos akto svarbai akcentuodami lingvistinę-konstitutyvinę šio veiksmo reikšmę siekdami suprasti, kokia socialinė tikrovė susiformuoja sugrėsminantiems veikėjams bei auditorijai apibrėžiant savo santykių statusą. Pasak jų, saugumo, kaip kalbos akto, suvokimas ne tik suteikia kalbėtojui įgaliojimą (angl. *authority*), bet ir tuo pat metu sukuria bei apibrėžia atitinkamą auditoriją, dėl ko šis momentas – saugumo artikuliacija (angl. *utterance*) pabrėžiant konkretaus reiškinio būtinumą ir neišvengiamumą – iš esmės tampa kertiniu saugumo analizės objektu. Nors tokia Kopenhagos mokyklos prieiga, kaip teigia T. Balzacq, leidžia praplėsti analitinį saugumo apibrėžimą, vis dėlto saugumo, kaip kalbos akto, aiškinimas klasikinėje saugumizavimo teorijoje iš esmės redukuoja saugumizavimo procesą į pakankamai formalų ir fiksuotą konvencinių (kalbos) procedūrų nagrinėjimą, ignoruojant kompleksinių klausimų, tokių kaip: konteksto, auditorijos ar galios santykių, problematiką.⁷³

Pasak T. Balzacq, viena didžiausių saugumizavimo teorijos spragų glūdi pačiame saugumo analizės modelyje, konkrečiai – saugumo, kaip kalbos akto, aiškinyje, kuriame yra pametama auditorijos reikšmė, jei saugumas tuo pat metu yra nagrinėjamas ir kaip *save apibrėžianti* praktika, ir kaip *intersubjektyviai* konstruojamas kolektyvinis supratimas.⁷⁴ Autoriaus teigimu, šie saugumo aiškinimai yra tarpusavyje nesuderinami ir daugiausiai kyla iš Kopenhagos mokyklos nepakankamai aiškiai naudojamų kalbos teorijos prielaidų, kuriose kalbos aktas yra išimtinai sutelkiamas tik į kalbos, kaip veiksmo, aiškinimą neanalizuojant pasekmių, į *ką* ir *kaip* yra nukreipiamos sugrėsminančiojo veikėjo lingvistinės pastangos. To pasėkoje, T. Balzacq teigia, saugumizavimo teorija susiduria su fundamentalia dilema: (i) arba pripažinti saugumo kalbos akto, kaip veiksmo, aiškinimą, kuriame svarbiausiu kriterijumi būtų vertinamas saugumo kalbos atitikimas priimtinoms kalbėjimo formoms (tokiu būdu ignoruojant kalbos pasekmes auditorijai, taigi ir intersubjektyvųjį saugumo supratimą), (ii) arba pripažinti saugumo kalbos akto svarbą ir ryšį su tam tikra auditorija (tokiu būdu atsisakant saugumo, kaip *save apibrėžiančios*

---

⁷² Ten pat, p.29.

⁷³ Balzacq, T., 2005, p.172.

⁷⁴ Balzacq, T., 2005, p.176-177.

praktikos, aiškinimo).⁷⁵

Siekdamas išspręsti šį Kopenhagos mokyklos saugumizavimo teorijos vidinį susipriešinimą ir įtampą T. Balzacq siūlo saugumo, kaip kalbos akto, sąvoką praplėsti ir pakeisti ją saugumo, kaip *pragmatinio* arba *strateginio akto*, terminu įtraukiant ne tik lingvistines, bet ir simbolinių, konteksto bei fizinių gestų praktikas kaip saugumizavimo procesui reikšmingus kintamuosius.⁷⁶ Pasak autoriaus, tokiu būdu būtų pabrėžiamas, viena vertus, interaktyvus (simbolinis) saugumizavimo pobūdis – saugumo įtvirtinimas žodžiais, – ir, kita vertus, atsižvelgiama į saugumizavimo socialinę sceną, t.y. erdvę, kurioje vyksta socialinių veikėjų veiksmas. T. Balzacq teigimu, saugumizavimas yra prasminga procedūra, vykstanti socialiniame galios lauke, kuriame per lingvistinius impulsus yra siekiama pakeisti įvykių, keliančių bendrą susirūpinimą, tėkmę, ir kurios tikslas – rekomenduoti skubių bei neatidėliotinių politinių veiksmų planą. Kitaip tariant, saugumas tuo pat metu yra ir praktika, ir diskursas, arba tai, kas apibrėžia saugumą, kaip „diskurso politiką“, dėl ko jo nagrinėjimas turi būti nukreiptas ne tik į pačių diskursų reproduktivumą (jų savęs apibrėžimą), bet ir į kitų faktorių – veikėjų galimybių, jų santykių ontologiją, arba socialinio lauko, kuriame vyksta retorikos žaidimai, analizę.⁷⁷

Atsižvelgdamas į tai ir išlaikydamas Kopenhagos mokyklos saugumo, kaip intersubjektyviai konstruojamo supratimo, aiškinimą, T. Balzacq iš esmės atkreipia dėmesį į kelis svarbiausius sėkmingo saugumizavimo momentus. Pirma, auditorija yra varomasis saugumizavimo veiksnys ir ji yra kompleksiška, susidaranti iš kelių funkcinių veikėjų bei reikalaujanti tiek moralinio, tiek ir formalaus pritarimo ar palaikymo sugrėsminančiojo veikėjo veiksmams. Antra, tam, kad įtikintų auditoriją sugrėsminantysis veikėjas turi atsižvelgti į kontekstą, arba heuristines aplinkybes (laiko, vietos), su kuriomis rezonuotų jo lingvistinės ar simbolinės praktikos. Trečia, saugumizavimui svarbi yra galios santykių dinamika – sugrėsminančiojo veikėjo pozicija konkrečioje bendruomenėje bei jo pajėgumas (angl. *capacity*) naudotis tinkamomis kalbėjimo ir įtikinėjimo formomis.⁷⁸ Pasak T. Balzacq, nors šie faktoriai, skirtingai nei Kopenhagos mokyklos teorijoje, negali nurodyti tiesioginio saugumizavimo priešastingumo, universaliai analizuojamo visuose atvejuose, jų įtraukimas į saugumo analizę leidžia nagrinėti skirtingų veiksnių ar aplinkybių, kaip skatinančiųjų arba ribojančių saugumizavimą, tarpusavio

---

⁷⁵ Ten pat, p.177.

⁷⁶ Ten pat, p.178.

⁷⁷ Ten pat, p.177, p.181.

⁷⁸ Balzacq, T., 2005, p.192.

suderinamumo laipsnį ir tokiu būdu padeda išplėsti tiesioginio priežastingumo formulę į priežastingumo, kaip daugiapriežastinio tinklo, sampratą.

3.2.2. Ypatingųjų priemonių reikšmė

Kopenhagos mokyklos ir vadinamosios „antrosios saugumizavimo kartos mokslininkų“ (Balzacq, 2005; Stritzel, 2007) papildytas saugumo analizės modelis, pabrėžęs auditorijos (funkcinių veikėjų), kaip svarbiausio saugumizavimo proceso vieneto, reikšmę, taip pat susidūrė su ypatingųjų priemonių (angl. *emergency measures*) arba „aktyvaus saugumizavimo“ paradoksu.⁷⁹ Kaip pastebi P. Roe, Kopenhagos mokyklos atstovai nagrinėdami saugumizavimą vadovaujasi prielaida, kad saugumas yra išskirtinis ir specialus politinis veiksmas, kuris reikalauja ypatingų priemonių tam, kad būtų išspręsta konkreti rizika. Tačiau kartu mokslininkai pabrėžia ir tai, kad saugumizavimo metu svarbiausias dėmesys turi būti kreipiamas ne tiek į specialiųjų priemonių panaudojimą, kiek į platformos (egzistencinės grėsmės pripažinimo) sukūrimą, kuria remiantis vėliau būtų galima imtis atitinkamų veiksmų. Ironiška, bet, kaip teigia P. Roe, šis saugumizavimo aiškinimas, sukuria prieštaringą situaciją, kai pasiekus sutarimą dėl tam tikro klausimo, kaip saugumo problemos, traktavimo (angl. *securityness*) nebėra žvelgiama į šio veiksmo pasekmes, tiksliau – į tai, kaip ir ar, apskritai, ypatingosios priemonės yra panaudojamos.⁸⁰ Kitaip tariant, saugumizavimas determinuoja auditorijos pritarimą dar neapibrėžtam faktiniam ypatingųjų priemonių panaudojimui.

Atsižvelgdamas į šį saugumizavimo teorijos prieštaravimą P. Roe siūlo saugumizavimo procesą skirstyti į du etapus: *saugumo identifikavimo* etapą, kuriame reiškiniai yra apibrėžiami kaip saugumo klausimai, ir *saugumo mobilizacijos* etapą, kuriame yra sutariama dėl priemonių, arba veiksmų, konkrečiam iššūkiui spręsti.⁸¹ Autoriaus teigimu, saugumas nėra tik retorinis veiksmas – tai taip pat yra ir lūkesčiai (angl. *expectations*), kad kažkas bus padaryta, kad resursai bus mobilizuoti ir kad bus pastebimas reikšmingas poveikis priėmus sprendimą sugręsminti tam tikrus reiškinius. Viena yra saugumizavimo metu apsibrėžti socialinius santykius tarp skirtingų veikėjų, tačiau kas kita yra pripažinti saugumizavimo, kaip „gynybos – grėsmės“ logikos, pasekmes konkrečios rizikos suvaldymui. Sėkmingas saugumizavimas, pasak P. Roe, privalo remtis tiek saugumo identifikavimo (retorinio saugumizavimo), tiek ir saugumo mobilizacijos (aktyvaus saugumizavimo) etapų derinimu, kuriuose yra

---

⁷⁹ Roe, P., „Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK’s Decision To Invade Iraq“, *Security Dialogue* Vol.39, No.6, December 2008, p.621.

⁸⁰ Ten pat, p.622.

⁸¹ Roe, P., 2008, p.620.

būtinai, kaip įmanoma, platesnis auditorijos(-ų) įtraukimas siekiant atskirai legitimizuoti ir patį saugumizavimo objektą, ir ypatingąsias priemones jam spręsti.⁸² Autoriaus įsitikinimu, toks auditorijos įtraukimas leistų išvengti neapibrėžtų situacijų, kai saugumizavimas iš esmės nebūtų nei žlugęs (kadangi auditorija neatmetė pasiūlymo traktuoti tam tikrą reiškinį kaip saugumo), nei sėkmingas (kadangi būdai spręsti saugumo problemą nėra intersubjektyviai pripažinti).

4. Metodologija

4.1. Sistemine proceso analizė

Sistemine proceso analizė arba proceso atsekimas (angl. *systematic process analysis/process tracing*) yra fundamentalus kokybinės analizės metodas, paremtas sisteminiu konkrečiau reiškinio „diagnozuotą“ dalių nagrinėjimu, kuriuo yra prisidedama prie išsikeltų tyrimo klausimų arba aiškinamųjų hipotezių patvirtinimo ir (ar) jų perstruktūravimo. Kaip teigia Peter A. Hall, šis metodas pasižymi mažo N-atvejų nagrinėjimu ir yra nukreiptas į *mikro* lygmens priežastinių teorijų (angl. *causal theory*) testavimą tuo pat metu išlaikant į kintamuosius orientuotą prieigą, leidžiančią nustatyti daugiapriežastinius stebimo reiškinio ryšius.⁸³ Sistemine proceso analizė remiasi pamatine proceso išskleidimo prielaida, kurią sudaro du pagrindiniai elementai: (1) proceso aprašymas ir (2) priežastinės sekos (angl. *causal sequence*) nustatymas.⁸⁴ Toks nagrinėjimas, pasak A. Bennet, skirtingai nei statistinėje analizėje, leidžia išspręsti priežastingumo krypties (pvz.: ar X lemia Y, ar Y lemia X?) ir netikrumo (angl. *inference*) sąlygas (pvz.: jei X ir Y koreliuoja, ar taip yra dėl to, kad X lėmė Y, ar dėl kito kintamojo Z, kuris nulėmė ir X, ir Y?) bei atskleidžia kitų galimų kintamųjų reikšmę ir (ar) jų tarpusavio sąveiką stebimuose reiškiniuose.⁸⁵

Sistemine proceso analizė, priklausomai nuo tiriamojo atvejo specifikos, gali būti organizuojama siekiant paaiškinti arba *nepriklausomo* kintamojo išsiskleidimą, tokiu atveju susitelkiant į išsikeltos hipotezės aprašymą ir į ją pagrindžiančių įrodymų paiešką, arba *priklausomo* kintamojo procesą, didesnę dėmesį skiriant paties reiškinio aprašymui ir testuojant skirtingas hipotezes, kaip galinčias nurodyti

---

⁸² Ten pat, p.622.

⁸³ Hall, A., P., „Aligning Ontology and Methodology in Comparative Politics“. Kn. Mahoney, James ir Dietrich Rueschmeyer (sud.). *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003, p.390-391.

⁸⁴ Collier, D., „Understanding Process Tracing“, *Political Science and Politics* 44, No.4 (2011), p.823.

⁸⁵ Bennett, A., „Process Tracing and Causal Inference“, *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, 2nd ed., Henry E. Brady, David Collier (sud.), Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2010, p.208-209.

stebimo reiškinių priežastinius ryšius.⁸⁶ Taip pat, P. A. Hall požiūriu, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad sisteminė proceso analizė savo pobūdžiu skiriasi nuo istorinės analizės metodo, kuriame yra išimtinai susitelkiama tik į plataus bei vientiso pasakojimo, apimančio daugybę reiškinių, konstravimą. Sisteminėje proceso analizėje, priešingai, istorinės aplinkybės yra nagrinėjamos per tam tikrą teorinį pjūvį siekiant praplėsti ir įvertinti, visų pirma, pačios teorijos tinkamumą (angl. *validity*) bei jos aiškinamąją galią, o ne atvirkščiai – naudoti teoriją konstruojant istorinį pasakojimą.⁸⁷ Pabrėžtina ir tai, kad sisteminėje proceso analizėje yra toleruojamas diskriminacinis, t.y. selektyvus, duomenų parinkimas – duomenys gali būti ir kokybiniai, ir kiekybiniai, tačiau jų parinkimas yra svarbus tik tiek, kad galėtų parodyti priešpriešą tarp alternatyvių hipotezių.⁸⁸

Galiausiai, siekiant įvertinti hipotezių stiprumą ir jų galimybes pateikti alternatyvius analizuojamo reiškinių priežastinius vertinimus svarbu yra atlikti hipotezių testą, parengtą pagal priežastinio ryšio testų matricą. Šie testai, atsižvelgiant į hipotezių priežastinio mechanizmo būtinumo ir pakankamumo kriterijus, yra skirstomi į 4 tipus: (1) *šiaudas vėjyje* (angl. *straw-in-the-wind*) – šiek tiek sustiprina tam tikrą hipotezę ir šiek tiek susilpnina kitas (nei būtinas, nei pakankamas kriterijus pagrindžiant vienas hipotezes ir atmetant kitas); (2) *lankas* (angl. *hoop*) – nepatvirtina hipotezės, bet leidžia atmesti konkuruojančius aiškinimus (būtinus, bet nepakankamus kriterijus siekiant paaiškinti stebimus procesus); (3) *rūkstantis ginklas* (angl. *smoking-gun*) – sustiprina pagrindinę, bet neatmeta konkuruojančių hipotezių (pakankamas, bet nebūtinus kriterijus priežastingumo pagrindimui); (4) *dvigubas testas* (angl. *double decisive*) – ir patvirtina pagrindinę hipotezę, ir eliminuoja konkuruojančius aiškinimus (būtinus ir pakankamus kriterijus siekiant nustatyti priežastingumą).⁸⁹

4.2. Sąvokų operacionalizavimas

Siekiant atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą, *kodėl* Ukrainos piliečiai pritaria informacijos iš Rusijos sugrėsminimui, tačiau tuo pat metu nepitaria Ukrainos valdžios politikai kovojant būtent su šio tipo grėsmėmis, visų pirma, svarbu yra įvertinti Ukrainos informacijos politikos atvejį šį išanalizavus per saugumizavimo teorijos prizmę. Išnagrinėjus tai, ar informacijos politika Ukrainoje atitinka saugumizavimo procesui keliamus kriterijus, vėliau bus analizuojama saugumizavimo teorijos aiškinamoji galia, t.y. kaip ši teorija galėtų (arba ne) nubrėžti priežastinę jungtį tarp šiame darbe

---

⁸⁶ Collier, D., 2011, p.824-825.

⁸⁷ Hall, A., P., 2003, p.395.

⁸⁸ Bennett, A., 2010, p.209.

⁸⁹ Collier, D., 2011, p.825.

analizuojamų procesų: (a) Ukrainos visuomenės pritarimo informacinių grėsmių suvokimui ir (b) Ukrainos visuomenės nepritarimui informacinių grėsmių suvaldymo politikai. Galiausiai, remiantis sisteminės proceso analizės metodu, bus aprašytos galimos alternatyvios aiškinamosios hipotezės ir bus įvertintas jų stiprumas pagal priežastinio ryšio matricą, aprašytą ankstesnėje dalyje.

4.2.1. Ukrainos informacijos politika – nesėkmingo saugumizavimo atvejis

Remiantis P. Roe pasiūlytu saugumizavimo etapų modeliu, saugumizavimo procesą (analitinio aiškumo dėlei) galima išskirstyti į du pagrindinius etapus: pirmąjį – *saugumo identifikavimo*, kuomet tarp sugrėsminančiojo veikėjo ir tam tikrų funkcinių veikėjų (auditorijos) yra prieinamas sutarimas (legitimacija) traktuoti vienus reiškinius kaip saugumo procesus; ir antrąjį – *saugumo mobilizacijos*, kurio metu yra susitariama dėl priemonių konkrečiai saugumo problemai išspręsti. Nors pastarasis etapas labiau pasireiškia kaip pakankamai griežta sąlyga tam, kad saugumizavimą būtų galima laikyti sėkmingu, šio etapo neišpildymas dar savaime nereiškia, jog saugumizavimas yra nepasisekęs – tai paprasčiausiai gali indikuoti tiek auditorijos kompleksškumo, tiek ir paties sugrėsminančiojo veikėjo nepakankamas pastangas arba nenorą papildomai susitarti dėl priemonių konkrečiai saugumo problemai išspręsti. Kitaip tariant, šių saugumizavimo etapų atskyrimas leidžia aiškiau apibrėžti tiriamojo objekto lauką, t.y. kas konkrečiu atveju yra analizuojama: ar tai, kaip ir (arba) kodėl tam tikri reiškiniai tampa saugumo politikos klausimais, ar tai, kaip ir (arba) kodėl pasirinktos priemonės atliepia arba neatliepia konkrečios auditorijos lūkesčius. Vertinant šį procesą taip pat svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad jei nėra patenkinamas pirmasis, t.y. saugumo indentifikavimo, etapas, tuomet, apskritai, nėra verta nagrinėti antrojo etapo, kadangi tokiu atveju analizuojamas atvejis nėra saugumo politikos klausimas. Kitaip tariant:

X (Saugumo identifikavimas) + Y (Saugumo mobilizacija) = Z (Sėkmingas saugumizavimas)

X (Saugumo identifikavimas) + $\sim Y$ (Nėra saugumo mobilizacijos) = $\sim Z$ (Nesėkmingas saugumizavimas)

$\sim X$ (Nėra saugumo identifikavimo) = $\sim Z$ (Žlugęs saugumizavimas)

Atsižvelgiant į šias sąlygas ir pagrindinį šio tyrimo klausimą, galima teigti, jog Ukrainos informacijos politikos atvejis pasižymi *nesėkmingo* saugumizavimo bruožais dėl kelių pagrindinių veiksmų sąveikos. Visų pirma, Ukrainos visuomenės nepritarimas informacijos politikai nėra saugumo identifikavimo problema, t.y. Ukrainos visuomenė pritaria informacijos iš Rusijos sugrėsminimui, taigi ir pripažįsta šį klausimą, kaip saugumo politikos objektą. Šį teiginį leidžia pagrįsti tiek naujausių apklausų duomenys, kuriose didžioji respondentų dalis nurodė pritariančius teiginiui, jog

„(dez)informacija iš Rusijos kelia grėsmę Ukrainos valstybei“, tiek ir pilietinės iniciatyvos, tokios kaip: (1) nevyriausybinių organizacijų, skirtų kovai su Rusijos propaganda, įkūrimas 2014 m. kovo mėn. iškart po Krymo pusiasalio aneksijos (pvz.: „Stopfake.org“, „Informnapalm“, „UCMC“ ir pan.); bei (2) aktyvus išitraukimas į valstybės organizuotas iniciatyvas, konkrečiai – Informacijos politikos ministerijos 2015 m. kovą paskelbtą informacinių pajėgų kūrimą, prie kurios per pirmuosius mėnesius prisijungė maždaug apie 35 tūkst. Ukrainos savanorių.⁹⁰ Antra, Ukrainos visuomenės nepritariamą informacijos politikai galima aiškinti, kaip išimtinai nepritariamą priemonėms, naudojamoms riboti Rusijos (dez)informaciją Ukrainoje. Šią prielaidą leidžia pagrįsti tiek tyrimo pradžioje detalizuota statistika, kurioje atsispindi Ukrainos visuomenės nepritarimas trims konkretizuotoms Ukrainos valdžios priemonėms kovai su Rusijos propaganda (t.y. rusiškos televizijos draudimui, rusiškų socialinių tinklų draudimui ir pramoginio turinio iš Rusijos draudimui), tiek ir neformalios Ukrainos visuomenės praktikos siekiant apeiti, pavyzdžiui, socialinių tinklų draudimą pasinaudojant technologinėmis priemonėmis (dažniausiai privačiais tinklais (VPN)), kuriomis yra įgalinamas rusiškų soc. tinklų (Yandex, mail.ru, VKontakte ir Odnoklasniki) veikimas Ukrainos teritorijoje.⁹¹

Įvertinus šias Ukrainos informacijos politikos saugumizavimo aplinkybes galima izoliuoti pirmąjį saugumizavimo etapą ir kelti klausimą, *kodėl* Ukrainoje informacijos saugumizavimas yra nesėkmingas, arba kokie veiksniai, remiantis saugumizavimo teorija, lemia tai, jog Ukrainos visuomenė nepritaria valdžios vykdomai informacijos politikai. Kitaip tariant, reikia nagrinėti saugumizavimo konteksto ir auditorijos, arba socialinės galios lauko, faktorius, kurie galėtų paaiškinti šį nepritariamą.

4.2.2. Saugumo analizės vienetai: Ukrainos informacijos politikos atvejais

Vertinant Ukrainos informacijos politiką per saugumizavimo teorijos prizmę priešasčių aiškinantis, kodėl Ukrainoje informacijos iš Rusijos saugumizavimas yra nesėkmingas (t.y. kodėl Ukrainoje egzistuoja visuomenės nepritarimas informacinio saugumo politikai), galima ieškoti iš esmės trijuose sėkmingą saugumizavimą apibrėžiančiuose veikniuose ir jų tarpusavio sąveikoje, tai: 1) referencinio objekto lygmuo; 2) sugrėsminančiojo veikėjo lygmuo; 3) funkcinį veikėjų lygmuo. Šį modelį papildant T. Balzacq kritika į analizę taip pat galima įtraukti: (a) funkcinį veikėjų (auditorijos) statusą, arba klausimą, kas yra būtinas (formalus) funkcinis veikėjas ir kas yra neprivalomas (moralinis)

---

⁹⁰ Ministry of Information Policy of Ukraine, „The Best Counter-Propaganda Is Truth! MIP Progress Analysis for the First Nine Months of Activity, March–November“, 2015 (Šaltinis: <<http://mip.gov.ua/files/pdf/PRESENTATION%20MARCH-NOVEMBER.pdf>> [Žiūrėta 2019.05.01]).

⁹¹ Hromadske International, „A Year After Ukraine’s Ban on Russian Social Media: What’s Changed“, 2018 (Šaltinis: <<https://e.n.hromadske.ua/posts/a-year-after-ukraines-ban-on-russian-social-media-whats-changed>> [Žiūrėta 2019.05.01])

funkcinis veikėjas; (b) kontekstą, kuris gali būti laiko arba vietos ir kuriame vyksta saugumizavimas; (c) sugrėsminančiojo veikėjo galios statusą, kuris nustato jo galimybes saugumizuoti tam tikrus klausimus. Atsižvelgus į šias aplinkybės, informacijos saugumizavimo, kaip saugumo analizės vienetus, Ukrainoje būtų galima apibrėžti taip:

- i. *Referencinis objektas*: Ukrainos informacinė erdvė. Nors ši sąvoka yra pakankamai abstrakti ir apima platų reiškinį, turinčių teisėtą reikalavimą išlikti, spektrą, šio objekto detalizavimą galima rasti 2017 m. Ukrainos prezidento patvirtintoje Informacinio saugumo doktrinos 4-ojoje dalyje, kurioje yra pateikiamas sąrašas veiksnių, informacijos srityje keliančių grėsmę Ukrainos nacionaliniam saugumui.⁹² Šį faktorių taip pat galima vertinti ir kaip stiprų institucionalizuoto saugumo indikatorių.
- ii. *Sugrėsminantysis veikėjas*: Ukrainos prezidento institucija. Nors po 2014 m. vasarį įvykdytos konstitucinės reformos Ukrainoje buvo sumažintos prezidento galios sugrįžus prie pusiau-prezidentinio valdymo modelio, prezidento institucija Ukrainoje išlaikė svarbiausio veikėjo statusą (apie tai kiek plačiau – kitoje dalyje), ypač priimant sprendimus nacionalinio saugumo ir gynybos srityje.⁹³ Įvertinus šią aplinkybę taip pat svarbu bus atsižvelgti į prezidento socialinės galios statusą Ukrainoje, t.y. kokie socialiniai santykiai yra tarp šios institucijos ir kitų politinės sistemos vienetų.
- iii. *Funkciniai veikėjai*: Ukrainos piliečiai ir (ar) parlamentas. Atsižvelgiant į auditorijos kompleksiško sąlygą, galima teigti, jog Ukrainos piliečiai, kaip ir kitose valstybėse, idealiu atveju turėtų būti ir formalus, ir moralinis funkcinis veikėjas, tačiau realybėje priimant saugumo politikos sprendimus jų rolė yra nebūtina, taigi ir labiau pasireišianti kaip moralinė. Formalaus funkcinio veikėjo atveju Ukrainos parlamentas (Aukščiausioji Rada) yra vertinamas kaip institucija, kuri patvirtina (legitimuoja) įstatymus ir (ar) kito pobūdžio rašytinius susitarimus.

Galiausiai, vertinant konteksto reikšmę svarbu atkreipti dėmesį į Ukrainos konflikto su Rusija sąlygą, kuri tiek oficialiuose Ukrainos dokumentuose, tiek viešuosiuose Ukrainos politinių lyderių ir pilietinės visuomenės veikėjų pasisakymuose yra įvardijama kaip esminis veiksnys, paskatinęs informacijos, kaip saugumo klausimo, suvokimą šalyje. Pabrėžtina, kad šis (hibridinis) konfliktas taip pat gali būti vertinamas ir kaip informacijos iš Rusijos saugumizavimą lengvinanti aplinkybė (angl.

---

⁹² Ukrainos prezidento oficialus puslapis, Ukrainos informacinio saugumo doktrina, 2017 m. (Šaltinis: <<https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>> [Žiūrėta 2019.05.01])

⁹³ Ukrainos konstitucija, 2014 m. (Šaltinis: <<http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/ukr127467.pdf>> [Žiūrėta 2019.05.01])

facilitating condition), kuri *per se* negali nurodyti analizuojamo atvejo priežastinio ryšio, t.y. atsakyti į klausimą, kodėl vieni reiškiniai yra traktuojami kaip saugumo objektas, tačiau jos kontroliavimas bei įtraukimas į proceso analizę yra būtinas tam, kad būtų galima suprasti analizės vienetų dinamiką bei jų tarpusavio sąveiką.

4.3. Kintamieji

Ankstesnėje dalyje įvertintas saugumizavimo, kaip dviejų etapų proceso, modelis leido aiškiau apibrėžti šio tyrimo objektą susitelkiant tik į veiksmus, galinčius paaiškinti Ukrainos visuomenės nepritarimą valdžios vykdomai informacijos politikai, analizę. Šie veiksniai (priežastinis ryšys), pasak teorijos, gali kilti dėl vieno iš (arba kelių) analizės vienetų, t.y. funkcinių veikėjų (auditorijos) ir (arba) saugrėsminančiųjų veikėjų, tarpusavio sąveikos nebuvimo, ko pasekoje, galima teigti, ir egzistuoja visuomenės nepritarimas Ukrainos valdžios priemonėms, skirtoms kovai su (dez)informacija iš Rusijos. Vis dėlto tam, kad būtų galima atsakyti į pagrindinį tyrimo klausimą, kodėl Ukrainos visuomenė nepritaria minėtoms priemonėms, svarbiu analizės komponentu tampa priežastinės sekos nustatymas, paremtas pirmojoje darbo dalyje aprašytu istoriniu Ukrainos valdžios veiksmų informacijos srityje kontekstu. Atsižvelgiant į šį kontekstą, šioje dalyje bus išsikelti kintamieji, kurie galėtų leisti sudėlioti nagrinėjamo objekto priežastinę seką, šią konstruojant pagal saugumizavimo teorijos išskirtus pagrindinius analizės vienetus.

4.3.1. Kontroliuojamas kintamasis

Atsižvelgiant į laiko ir vietos aplinkybes, arba kontekstą, kuomet buvo priimti svarbiausi informacijos politikos sprendimai Ukrainoje, reikšmingą faktorių formuoja nuo 2014 m. Ukrainoje tebesitęsiantis konfliktas Rytų Ukrainoje ir Krymo pusiasalio aneksija, savo laiku paskatinusi informacinių klausimų saugumizavimą ne tik Ukrainoje, bet ir kitose regiono valstybėse. Nors šis konfliktas *per se* leidžia paaiškinti informacijos, kaip saugumo klausimo, susiformavimą Ukrainoje nuo 2014 m. ir patenkina pirmojo – saugumo identifikavimo – etapo sąlygas, vis dėlto jo, kaip kintamojo, egzistavimas savaime dar neleidžia nubrėžti tiesioginio priežastinio ryšio su Ukrainos visuomenės nepasitenkinimu valdžios vykdoma informacinio saugumo politika. Kitaip tariant, konfliktas Rytų Ukrainoje neparodo sugrėsminančiojo veikėjo ir auditorijos tarpusavio santykių statuso ir to, kaip intersubjektyviai yra konstruojamas tam tikros bendruomenės (šiuo atveju – Ukrainos) pritarimas pasirinktas priemones traktuoti kaip legitimius saugumo problemos sprendimus. Dėl šios priežasties Ukrainos konfliktas su Rusija yra vertinamas kaip Ukrainos informacijos politikos saugumizavimo išorės lengvinančioji aplinkybė (pagal B. Buzan et al.) arba kontekstas (pagal T. Balzacq), kuris gali turėti

įtakos kaip papildomas kintamasis santykyje su kitais sugręsinančiojo veikėjo arba auditorijos veiksniais. Šią prielaidą taip pat sustiprina ir faktas, kad konfliktas rytinėje Ukrainos dalyje po 2015 m. sausį pasirašytų II-ųjų Minsko protokolų deeskalavosi ir šiuo metu pasižymi „užšaldyto konflikto“ bruožais, t.y. nedidelės apimties susirėmimais bei apsišaudymais fronto linijoje.⁹⁴ Tad *konflikto eskalavimo laipsnis* šioje analizėje yra vertinamas kaip kontroliuojamas kintamasis, į kurį vėliau nagrinėjant aiškinamąsias hipotezes bus atsižvelgiama kaip į reikšmingą, bet savaime nepakankamą sąlygą nesėkmingam Ukrainos informacijos politikos saugumizavimui paaiškinti.

4.3.2. Priklausomas kintamasis

Kaip buvo minėta ankstesnėse šio darbo dalyse, pagrindiniu tyrimo objektu yra vertinamas antrasis – saugumo mobilizacijos – etapas, arba klausimas, kodėl Ukrainos visuomenė nepritaria šalies valdžios taikomoms informacinio saugumo priemonėms, skirtoms (dez)informacijai iš Rusijos suvaldyti. Visuomenės nepritarimas Ukrainos informacijos politikai indikuoja nesėkmingą saugumizavimą, kuris atitinkamai kelia klausimą dėl to, kokie saugumo proceso veiksniai ir jų galimai nepakankama tarpusavio sąveika skatina nesėkmingą saugumizavimą. Dėl to priklausomu kintamuoju šioje ir vėlesnėse darbo dalyse bus traktuojamas *Ukrainos visuomenės nepritarimas informacijos saugumizavimo priemonėms*.

4.3.3. Nepriklausomi kintamieji

4.3.3.1. Demokratinio dialogo deficitas

Vertinant Ukrainos informacijos politikos nuo 2014 m. sprendimus galima pastebėti, kad vienas esminių veiksnių, savo laiku paskatinusių neigiamą visuomenės ir tarptautinės bendruomenės reakciją, buvo Ukrainos politinės vadovybės nepakankamas bendravimas ir (ar) negebėjimas paaiškinti priimtų sprendimų reikšmės stengiantis suvaldyti išorės rizikas. Šią prielaidą bene geriausiai iliustruoja 2014 m. Informacijos politikos ministerijos įkūrimas, kuris buvo palydėtas ypatingai aštriais pasisakymais dėl galimų motyvų Ukrainos valdžiai didinti žodžio laisvės suvaržymus šalyje, o pati ministerija sarkastiškai šalies nevyriausybinį organizacijų buvo praminta „Orveliškiosios ministerijos“ prototipu. Dialogo deficitą, kaip galimą nepritarimo priemonių saugumizavimui šaltinį, taip pat iliustruoja žurnalistų iš užsienio šalių sąrašo paviešinimas, kuriame kaip nepageidaujami Ukrainoje buvo paskelbti tarptautinę reputaciją turintys žurnalistai iš britų nacionalinio transliuotojo „BBC“. Įvertinus saugumizavimo

---

⁹⁴ Jim Dorschner, „Running hot and cold: The potential for a frozen conflict in eastern Ukraine“, Jane’s Defence Weekly, 2017 (Šaltinis: <https://www.janes.com/images/assets/966/75966/Running_hot_and_cold_The_potential_for_a_frozen_conflict_in_eastern_Ukraine.pdf> [Žiūrėta 2019.05.01])

teorijos galimus šio kintamojo aiškinimus, verta pabrėžti, jog Ukrainos politinė vadovybė yra vertintina kaip sugrėsminantysis veikėjas, dėl ko priežastinis ryšys gali glūdėti šio analizės vieneto problematikoje. Kitaip tariant, nepakankamas dialogas su visuomenės grupėmis gali reikšti arba paprasčiausią valstybės nenorą reikalauti visuomenės supratimo ir pritarimo veiksmų planui (priemonėms), arba sugrėsminančiojo veikėjo struktūrinės savybės, t.y. socialinio galios lauko įtaką jo gebėjimui artikuliuoti saugumo problemas. Atsižvelgiant į tai, yra keliami pirmoji aiškinamoji hipotezė, kurios sąveika su priklausomu kintamuoju vėliau bus testuojama vėlesnėse darbo dalyse:

H1: Ukrainos politinės vadovybės negebėjimas ir (ar) nenoras palaikyti dialogą su piliečiais lemia Ukrainos visuomenės nepritarimą saugumizavimo politikai informacijos srityje;

4.3.3.2. *Visuomenės susiskaldymas*

Nagrinėjant Ukrainos informacijos, kaip saugumo politikos, atvejį taip pat svarbu yra atkreipti dėmesį į visuomenės kompleksiskumo kriterijų, arba tai, kas Ukrainoje yra svarbiausi funkciniai veikėjai, į kuriuos yra nukreipiamos sugrėsminančiojo veikėjo pastangos. Kaip teigia L. Smoor, Ukrainos visuomenės struktūra – ukrainiečių skirstymas pagal Vakarų-Rytų takoskyrą – yra pakankamai simplifikuotas ir neleidžia iki galo paaiškinti tarpinių auditorijos variantų, dėl kurių Ukrainos visuomenę derėtų labiau suvokti kaip įvairių tapatybės skirčių (pvz.: etninių, lingvistinių, religinių ir pan.) „mišinį“.⁹⁵ Šis veiksnys, vertinant iš saugumizavimo teorijos perspektyvos, Ukrainos visuomenės nepritarimą informacinio saugumo politikai gali paaiškinti kaip iš pačios visuomenės tarpusavio susipriešinimo kylantį reiškinį, ko pasėkoje mažėja jos, kaip funkcinio veikėjo, galimybės, visų pirma, tarp savęs, o vėliau ir su sugrėsminančiuoju veikėju susitarti dėl tam tikro veiksmų plano. Kitaip tariant, nesėkmingo saugumizavimo priežasčių derėtų ieškoti auditorijos (funkcinių veikėjų) lygmenyje ir jos, kaip moralinės auditorijos, nepakankamame konsolidavimesi. Todėl yra keliami antroji aiškinamoji hipotezė:

H2: Visuomenės grupių tarpusavio susipriešinimas lemia bendrą Ukrainos visuomenės nepritarimą saugumizavimo politikai informacijos srityje;

4.3.3.3. *Lūkesčių neatitinkantis saugumizavimas*

Galiausiai, siekiant paaiškinti Ukrainos visuomenės nepritarimą informacinio saugumo priemonėms galima atsižvelgti ir į pačių priemonių, skirtų kovai su (dez)informacija iš Rusijos, statusą.

---

⁹⁵ Smoor, L., „Understanding the Narratives Explaining the Ukrainian Crisis: Identity Divisions and Complex Diversity in Ukraine“, *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies*, 2017, 11(1), p.88.

Kitaip tariant, Ukrainos visuomenės nepritarimą informacijos politikai gali lemti šių priemonių pobūdis, kuris įgyvendinant informacijos politikos sprendimus nuo 2014 m. Ukrainoje dažniausiai pasireiškė draudimų forma. Ukrainos visuomenės nepritarimas priemonėms šiuo požiūriu gali būti aiškinamas ir kaip lūkesčių neatitikimas sprendžiant informacinio saugumo problemas, t.y. Ukrainos visuomenė galimai nemano, jog pasirinkti veiksmai, apskritai, leidžia spręsti informacinius iššūkius, todėl turi būti nukreipti į kitų vidaus problemų sprendimą. Remiantis saugumizavimo teorija, lūkesčių neatitikimą galima aiškinti kaip kylantį tiek dėl sugrėsminančiojo veikėjo veikslių „nenuoširdumo, tiek ir dėl tikslinės auditorijos (funkcinio veikėjo) statuso problemiško. Atsižvelgiant į tai, yra keliami paskutinė, trečioji, aiškinamoji hipotezė:

H3: Ukrainos valdžios įgyvendinamos informacinio saugumo priemonės neatitinka visuomenės lūkesčių, kurie savo ruožtu lemia Ukrainos visuomenės nepritarimą saugumizavimo politikai informacijos srityje.

5. Informacijos saugumizavimo Ukrainoje analizė

5.1. Demokratinio dialogo deficitas

Siekiant įvertinti Ukrainos politinės vadovybės nepakankamo dialogo ar negebėjimo artikuliuoti saugumo priemonių klausimo visuomenei kintamąjį bei šio nepriklausomo kintamojo priežastinio ryšio stiprumą, visų pirma, svarbu yra atsižvelgti į laiko bei vietos aplinkybes (kontekstą), kuriame buvo priimti visuomenės nepritarimą paskatinę sprendimai: rusiškos televizijos, socialinių tinklų ir rusiško pramoginio turinio produkcijos (filmų bei serialų) draudimai. Atsižvelgiant į tai, galima pastebėti, jog šie sprendimai, arba ypatingosios priemonės saugumo problemai išspręsti, buvo pritaikyti skirtingais konflikto Rytų Ukrainoje eskalavimo etapais: 1) rusiškų televizijos kanalų transliacijų ribojimai buvo pradėti taikyti nuo 2014 m. kovo 11 d., t.y. tuo metu, kai Krymo pusiasalis jau buvo *de facto* užimtas Rusijos Federacijos karinių vienetų, taigi ir didėjančios konflikto eskalacijos periodu; 2) rusiško pramoginio turinio produkcijos (filmų ir serialų) draudimas po 2014 m. rudenį vykusių protestų formaliai įsigaliojo nuo 2015 m. birželio mėn. (nors, tiesa, selektyvus atskirų filmų draudimas buvo taikomas jau nuo 2014 m. gruodžio mėn.) – mažėjančios konflikto eskalacijos periodu; 3) rusiškų socialinių tinklų draudimas įsigaliojo nuo 2017 m. gegužės mėn. – konflikto deeskalacijos periodu. Nors šie sprendimai pasireiškė kaip valdžios atsakas į Rusijos informacinius išpuolius ir buvo grindžiami referuojant būtent į tokias informaciją iš Rusijos saugumizuojančias formuluotes kaip: „hibridinis karas“⁹⁶, „grėsmė

---

⁹⁶ Ukrainos prezidento dekretas Nr.139/3017, oficialus Ukrainos prezidento puslapis, 2017 m. gegužės 15 d. (Šaltinis: <<https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>> [Žiūrėta 2019.05.01])

nacionaliniam saugumui⁹⁷ ar „informacinio suvereniteto užtikrinimas“, vis dėlto pakartotinis ir detalesnis paaiškinimas, arba saugumo problemos reartikuliuojimas, tiek dėl informacijos iš Rusijos sugrėsminimo, tiek dėl priemonių šiam klausimui spręsti iš Ukrainos politinės vadovybės pusės nebuvo pateikiamas. Negana to, net ir įvertinus konflikto eskalacijos aplinkybes, kurioms esant buvo priimti nutarimai dėl rusiškos televizijos kanalų ir rusiškų filmų bei serialų apribojimo ir kuriuos priimti skatino pačios Ukrainos pilietinės visuomenės atstovai, galima pastebėti, jog socialinių tinklų draudimo atveju, apskritai, nebuvo nei ši sprendimą lengvinančių aplinkybių, nei Ukrainos prezidento motyvų iškomunikavimo faktorius. Kitaip tariant, jei pirmųjų dviejų draudimų atveju valdžios nekomunikavimą galima iš dalies paaiškinti referuojant į sudėtingą geopolitinę situaciją eskaluojantis ir reeskaluojantis konfliktui rytinėje šalies dalyje, tai trečiuoju – socialinių tinklų – draudimo atveju valdžios nekomunikavimą priimant šį sprendimą galima vertinti kaip tikslingą veiksmą siekiant išvengti galimų diskusijų tiek instituciniame, tiek ir visuomenės lygmenyje. Pastarąjį teiginį pagrindžia, beje, ir pačios Ukrainos prezidento administracijos reakcija, kuri apie šį prezidento P. Porošenkos sprendimą sužinojo tik po to, kai jis jau buvo priimtas.⁹⁸

Atsižvelgiant į šias aplinkybes ir į saugumizavimo teorijos aiškinimą, vis dėlto derėtų pabrėžti, jog valdžios dialogo su visuomene stoka savaime nepaaiškina, kodėl, pavyzdžiui, rusiškų filmų ir serialų draudimo atveju, kai buvo regimas aiškus visuomenės pritarimas ir netgi spaudimas Ukrainos parlamentui priimti tokį sprendimą, vis tiek išsilaiškė didelis visuomenės nepritarimas šiai konkrečiai saugumizavimo priemonei (2019 m. duomenimis neigiamai vertinančiųjų šį sprendimą vidurkis siekia ~60 proc.).⁹⁹ Nors socialinių tinklų draudimo atveju šis kintamasis, tiesa, galėtų būti naudojamas koreliacijai pagrįsti (Ukrainos politinė vadovybė nesistengė palaikyti dialogo su visuomene, o visuomenės nepritarimas šiam sprendimui tendencingai kyla ir siekia ~53 proc.), vis dėlto tiek valdžios komunikacija, tiek visuomenės nepritarimas laibiau tikėtina yra sąlygojami kitų kintamųjų ar jų tarpusavio sąveikos. Galiausiai, valdžios dialogo su visuomene nepalaikymą galima aiškinti kaip pačios Ukrainos politinės vadovybės (sugrėsminančiojo veikėjo) pamatuotą nenorą bendrauti su visuomene. Tokią prielaidą leidžia pagrįsti ir T. Balzacq saugumizavimo teorijoje iškelta mintis dėl sugrėsminančiojo veikėjo socialinės galios statuso, kuris galėtų Ukrainos politinės vadovybės nepakankamą komunikaciją

---

⁹⁷ Ukrainos Nacionalinio saugumo ir gynybos taryba, oficialus pranešimas, 2014 m. kovo 6 d. (Šaltinis: <<http://www.rnbo.gov.ua/news/1605.html>> [Žiūrėta 2019.05.01])

⁹⁸ Kruk, K., 2017, p.11-12.

⁹⁹ Kyiv International Institute of Sociology, „Attitude of the Ukrainians to the policy of regulation of informational sphere: March 2019“ (Šaltinis: <<https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=833&page=1&t=10>> [Žiūrėta 2019.05.01])

aiškinti kaip tikslingą veiksmą ir (ar) tam tikrą strategiją saugumizavimą vykdyti kitose auditorijose.

Taigi atsižvelgus į šiuos aspektus valdžios komunikacijos kintamąjį reikėtų vertinti, kaip „šiaudą vėjyje“, t.y. šiek tiek sustiprinantį hipotezę, jog Ukrainos visuomenės nepritarmą galima lemia sugrėsminančiojo veikėjo *nenoras* palaikyti dialogo su visuomene, tačiau susilpninantį hipotezę dėl valdžios komunikacijos, kaip vienos iš ar net svarbiausios sąlygos visuomenės nepritarmui informacijos saugumizavimo priemonėms, reikšmės.

5.2. Visuomenės susiskaldymas

Tam, kad būtų galima įvertinti visuomenės susiskaldymo, kaip nepriklausomo kintamojo, galimą įtaką Ukrainos piliečių nepritarmui dėl informacijos saugumizavimo priemonių, pirmiausiai, verta atsižvelgti į bendresnius statistinius rodiklius, kuriuose galima pamatyti šio kintamojo dinamiką. Remiantis ankstesnėse darbo dalyse minėtų apklausų duomenimis, Ukrainos visuomenės nepritarmas trims informacijos politikos priemonėms (rusiškos televizijos kanalų transliacijų ribojimui, rusiškų filmų ir serialų draudimui bei rusiškų socialinių tinklų draudimui) pasižymi pakankamai ryškiu regioniniu faktoriumi, ypač tarp Vakarų-Centro ir Rytų-Pietų Ukrainos regionų, kur atotrūkis tarp piliečių nuostatų dėl informacinio saugumo politikos siekia ~30 proc.¹⁰⁰ Kitaip tariant, Rytų-Pietų Ukrainos gyventojai yra labiau linkę nepritarti informacijos saugumizavimo priemonėms, nei Vakarų-Centro gyventojai, nors ir atskirais klausimais, pavyzdžiui, dėl televizijos kanalų apribojimo šis atotrūkis šiek tiek sumažėja. Regioninis susiskaldymas, kaip kintamasis, taip pat figūruoja žvelgiant į kitų rodiklių, tokių kaip: žiniasklaidos vartojimo, rusiškos televizijos žiūrimumo bei naudojimosi rusiškais socialiniais tinklais, atvejus, pagal kuriuos galima matyti išsilaikančią visuomenės susiskaldymo tendenciją – Rytų-Pietų Ukrainos polinkį į rusiškų komunikacijos priemonių naudojimą bei vartojimą.¹⁰¹ Galiausiai, šio kintamojo dinamika atsispindi politinėse visuomenės nuostatose, pavyzdžiui, Vakarų-Centro regionams pasisakant už narystės ES siekimą, o Rytų-Pietų regionams, apskritai, nepritariant nei ES, nei Eurazijos Muitų Sąjungos narystės siekimui.¹⁰²

Vertinant visuomenės susiskaldymo kintamąjį per saugumizavimo teorijos prizmę, galima teigti, jog visuomenės susiskaldymas labiau atspindi funkcinio veikėjo (auditorijos) problemą, arba klausimą, į ką turi būti nukreiptos sugrėsminančiojo veikėjo pastangos. Ukrainos informacijos politikos atveju šis

¹⁰⁰ Kyiv International Institute of Sociology, 2019.

¹⁰¹ USAID-Internews, „Media Consumption Survey in Ukraine 2018“, p.5-7, 32 (Šaltinis: <<https://internews.org/resource/media-consumption-survey-ukraine-2018>> [Žiūrėta 2019.05.01]).

¹⁰² Kyiv International Institute of Sociology, „Geopolitical orientations of the residents of Ukraine: February 2019“ (Šaltinis: <<https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=827&page=4&t=3>> [Žiūrėta 2019.05.01]).

kintamasis iš esmės kelia saugumizavimo dilemą, kadangi tiek rusiškų televizijos kanalų transliacijų ribojimai, tiek rusiškų socialinių tinklų draudimas vienos auditorijos gali būti vertinamas kaip teigiamas žingsnis, užtikrinantis didesnę saugumą, tačiau kitose auditorijose šie veiksmai gali būti interpretuojami kaip prieš jas nukreiptos ir savo pobūdžiu diskriminuojančios saugumo priemonės. Tokią prielaidą pakankamai gerai iliustruoja 2015 m. priimti vadinamieji „dekomunizavimo“ įstatymai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už viešai deklaruojamą kitokį, nei valstybės nustatytą, Antrojo Pasaulinio karo metu veikusių Ukrainos savanorių išsivadavimo organizacijų vertinimą. Šis įstatymų rinkinys, pasižymėjęs nacionalistinės retorikos bruožais, nors ir teigiamai įvertintas kaip kontrpropagandos žingsnis vakarinėje Ukrainos dalyje, Rytų-Pietų regionuose buvo priimtas, kaip šališkai skaldantis sprendimas, didinantis atotrūkį tarp istoriškai Rusijai simpatizuojančių regionų (angl. *Russophile*) ir likusios valstybės.¹⁰³ Vis dėlto įvertinus šias sąlygas, visuomenės susiskaldymo kintamasis per regionų prizmę ne iki galo paaiškina, kodėl tuose pačiuose Vakarų-Centro regionuose egzistuoja reikšminga nepritariančiųjų informacijos politikai gyventojų dalis (vakarų Ukrainoje – bendras nepritariančiųjų vidurkis siekia ~27 proc., centrinėje Ukrainoje – ~54 proc.), dėl ko, tikėtina, visuomenės susiskaldymas pasireiškia ir kaip kitų veiksmų (pvz.: kalbos vartojimo, religinės konfesijos, etninės tapatybės ir kt.) sąveikos rezultatas.

Taip pat visuomenės susiskaldymo kintamasis nepaaiškina ir pačios visuomenės statuso klausimo, t.y. ar visuomenė, jos grupės Ukrainoje yra suvokiami kaip *svarbiausi* funkciniai veikėjai, į kuriuos yra suinteresuotas kreiptis sugrėsminantysis veikėjas – Ukrainos politinė vadovybė, – ar labiau kaip papildomas veikėjas, kurio pritarimas nėra būtinas tam, kad ypatingosios priemonės būtų legitimuotos. Iš pirmojoje darbo dalyje pateikto svarbiausių sprendimų informacijos srityje proceso aprašymo galima teigti, jog Ukrainos visuomenė ir atskiros jos grupės labiau pasižymi kaip papildomas, bet ne pagrindinis informacijos priemonių saugumizavimo funkcinis veikėjas. Tai pagrindžia, viena vertus, trijų pagrindinių draudimų informacijos srityje priėmimo pobūdis, apėjęs platesnes diskusijas Ukrainos parlamente ir iš esmės patvirtintas vykdomajai valdžiai pavaldžių institucijų lygmenyje (pvz.: Nacionalinio saugumo ir gynybos taryba, Nacionalinė televizijos ir radijo transliacijų komisija), tiek šių draudimų įgyvendinimo apimtis, t.y. formaliai nei vienas draudimas nebuvo nukreiptas tiksliai tik į vieną visuomenės grupę. Kitaip tariant, visuomenės susiskaldymas leidžia Ukrainos politinei vadovybei siekiant didesnio pritarimo tam tikrais atvejais remtis vienos iš Rytų-Pietų ir (ar) Vakarų-Centro auditorijos parama, tačiau ši parama nėra būtinas veiksnys tam, kad būtų priimti sprendimai, pavyzdžiui,

---

¹⁰³ Beyond Euromaidan, p.54-56.

drausti ar riboti televizijos kanalų transliacijas Ukrainos teritorijoje.

Atsižvelgiant į tai, visuomenės susiskaldymo kintamasis tik iš dalies paaiškina, kodėl yra nepritarimas informacijos saugumizavimui, todėl „rūkstančio ginklo“ testo neišlaiko, tokiu būdu susilpninant H2 hipotezę bei labiau sustiprinant kitas šiame darbe iškeltas hipotezes.

5.3. Lūkesčių neatitinkantis saugumizavimas

Siekiant įvertinti visuomenės lūkesčių nepriklausomą kintamąjį ir jo galimą įtaką bendram Ukrainos visuomenės nepasitenkinimui vykdoma informacijos politika, visų pirma, yra svarbu atsižvelgti į vidines Ukrainos informacijos politikos aplinkybes, kurios galėtų sąlygoti šiuos lūkesčius. Kaip buvo minėta pirmojoje darbo dalyje kalbant apie vidinius Ukrainos informacijos iššūkius, Ukrainos žiniasklaidos sektorius istoriškai pasižymėjo didelio valdžios grupių politizavimo bei oligarchų monopolizacijos problemomis, dėl kurių pasitikėjimas žiniasklaida Ukrainoje nebuvo itin didelis ir kurie savo laiku, t.y. prieš konflikto su Rusija 2014 m. pradžią, skatino rusiškų kanalų žiūrimumo tendencijas. Nors po EuroMaidano revoliucijos žiniasklaidos priemonių politizavimas reikšmingai sumažėjo, monopolizacijos faktorius išlaikė savo statusą ir po 2014 m. įsigaliojusio Rusijos televizijos kanalų draudimo iš esmės laimėjo konkurencinę Ukrainos auditorijų kovą. Tiesa, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog nuo 2015 m. yra pastebimas Ukrainos visuomenės pasitikėjimo šalies žiniasklaida kilimas,¹⁰⁴ kuriam nemažai įtakos turėjo pasikeitę medijų vartojimo įpročiai ukrainiečiams nuo tradicinių žiniasklaidos priemonių dažniau pereinant prie internetinių portalų ir socialinių tinklų naudojimo. Nors tai – pozityvi tendencija, vis dėlto pagrindiniais nepasitikėjimo šaltiniais, pavyzdžiui, televizijoje išlieka nepakankamai kokybiškas turinys pateikiant šališką ir faktais neparemtą informaciją,¹⁰⁵ kurie daugiausiai pasireiškia kaip žiniasklaidos monopolizavimo pasekmės. Kitaip tariant, žiniasklaidos monopolizavimas formuoja svarbų Ukrainos gyventojų požiūrį į informacijos sektorių, kuris, kaip papildomas veiksnys, gali sąlygoti bendrą visuomenės pritarimą arba nepritarimą informacijos politikai, apskritai.

Atsižvelgiant į šią aplinkybę ir į saugumo analizės teorinį modelį, galima teigti, jog Ukrainos visuomenės nepritarimą informacijos saugumizavimo priemonėms sąlygoja ne kiek nepasitenkinimas draudimų priemonėmis *per se*, kiek bendras nusivylimas ir (ar) netikėjimas pačiu sugrėsminančiuoju veikėju. Kitaip tariant, nors tarp auditorijos ir sugrėsminančiojo veikėjo yra pasiektas susitarimas dėl saugumo problemos pripažinimo, pati auditorija dėl ankstesnių sugrėsminančiojo veikėjo precedentų ir

---

¹⁰⁴ USAID-Internews, „Trust in Media on the Rise in Ukraine“, 2018 (Šaltinis: <<https://internews.org/updates/trust-media-rise-ukraine>> [Žiūrėta 2019.05.01]).

¹⁰⁵ USAID-Internews, „Media Consumption Survey in Ukraine 2018“, p.29.

(ar) nenuoširdumo atvejų nebėra linkusi pasitikėti jo veiksmais ir nepritaria jo vykdomai saugumizavimo politikai. Šią prielaidą leidžia patvirtinti 2015 m. visuomenėje kilęs raginimas Ukrainos prezidentui P. Porošenkai atsisakyti savo nuosavybės teisių „5TV“ televizijos kanalui, kuriuo prezidentas būtų parodęs savo realų, o ne deklaratyvų pasiryžimą išspręsti šalies vidaus politikos problemas. P. Porošenkai viešai atsisakius tai padaryti, galima teigti, iškilo rizika politinius ir (ar) saugumo sprendimus informacijos srityje traktuoti kaip jam asmeniškai naudingus veiksmus, pavyzdžiui, susiejant rusiškų televizijų kanalų apribojimus arba rusiškų filmų ir serialų draudimus su siekiu apsunkinti situaciją savo verslo oponentams, tokiems kaip „Inter Media Group“ televizijos kanalams, iki 2014 m. pertransliavusiems daugiausiai rusiškos produkcijos filmų, serialų ir koncertų. Nors šiuo konkrečiu atveju būtų sudėtinga (jei neįmanoma) pagrįsti visuomenės nepritarimą trims pagrindiniams informacijos politikos draudimams kaip kylantį dėl aukščiau minėtų aplinkybių sąveikos su lūkesčių kintamuoju, galima pastebėti, jog priežastinis mechanizmas, t.y. nepriklausomo kintamojo galimybės paaiškinti stebimą reiškinį, iš esmės leidžia traktuoti bendresnius procesus kaip skatinančius nepritarimą konkrečioms saugumizavimo priemonėms. Kitaip tariant, funkcinių veikėjų nepasitikėjimas sugrėsminančiuoju veikėju gali sąlygoti bendrą nepasitikėjimą ir (ar) nepritarimą saugumo mobilizacijos etapui.

Taigi, nepriklausomas kintamasis, kuris yra apibrėžiamas per Ukrainos visuomenės saugumizavimo lūkesčių neatitikimą, H3 hipotezė išlaiko „lanko“ testą, taip sustiprindama analizuojamą hipotezę, bet jos savaime dar nepatvirtina. Kitos besivaržančios hipotezės, šiuo atveju, šiek tiek susilpnėja norint paaiškinti visuomenės nepritarimą Kijevo taikytoms priemonėms.

Išvados

Šiame tyrime buvo siekiama atsakyti į klausimą, *kodėl* nepaisant Ukrainoje pastebimo visuomenės pritarimo informaciją iš Rusijos traktuoti kaip grėsmę, šalyje tuo pat metu yra pastebimas gyventojų nepritarimas Ukrainos valdžiai kovojant būtent su šio tipo grėsmėmis. Apžvelgus informacijos politikos įgyvendinimą Ukrainoje pastaraisiais metais bei išsiginčius saugumizavimo teorijos implikacijas aiškinant informacijos saugumo reiškinį, buvo išsikeltos trys hipotezės, t.y, kad visuomenės nepritarimą Kijevo vykdomai informacijos politikai (priklausomas kintamasis) gali lemti vienas iš šių veiksnių: 1) demokratinio dialogo deficitas; 2) visuomenės susiskaldymas; 3) lūkesčių neatitinkantis saugumizavimas. Atliekant sisteminę proceso atsekimo analizę buvo ištestuotos išsikeltos hipotezės.

Hipotezė, kad priklausomąjį kintamąjį lemia Ukrainos negebėjimas ir (arba) nenoras komunikuoti visuomenei savo sprendimų priežastis, neišlaikė „šiaudo vėjyje“ testo, nes konflikto pradžioje (eskalacijos laikotarpiu), valdžia nekomunikavo savo sprendimų, bet visuomenės palaikymas

buvo, tačiau 2017 m. (deeskalacijos laikotarpiu) valdžia vis dar nekomunikuoja, bet visuomenė jau nebepalaiko naujausių ribojimų ir draudimų. Kitaip tariant, galima pastebėti tokį patį valdžios elgesį, bet skirtingas visuomenės reakcijas, taigi pirmoji hipotezė susilpnėjo bei sustiprino kitas besivaržančias hipotezes.

Bandant aiškinti visuomenės nepritimą teigiant, kad tai lemia jos pačios susiskaldymas ir ne vienoda pozicija, tik iš dalies pasitvirtina. Analizė parodė, kad antroji hipotezė paaiškina, kodėl Rytų-Pietų regionuose nepritimas (apie 54 proc. palyginus su 27 proc. vakarų Ukrainos dalyje) yra didesnis, nes ten gyvena daugiau rusakalbių bei etninių rusų nei likusioje Ukrainoje, todėl natūralu, kad ši visuomenės dalis yra jautresnė, kai uždraudžiamos televizijos transliacijos, internetiniai portalai, kurie yra jų gimtąja kalba. Vis dėlto palyginus tuose regionuose gyvenančių rusakalbių bei etninių rusų dalį su tyrimų apklausų rezultatais, pastebima, kad šie skaičiai tik iš dalies persidengia, vadinasi, tiek Vakarų, tiek Rytų Ukrainoje yra tam tikra dalis gyventojų, kurie nėra rusakalbiai/etniniai rusai, bet taip pat nepritaria taikomoms priemonėms kovai su informacinėmis grėsmėmis. Taigi, antroji hipotezė iki galo nepaaiškina stebimo reiškinio neišlaiko „rūkstančio ginklo“ testo, atitinkamai, H2 hipotezė susilpnėja, o kitos sustiprėja.

Galiausiai, geriausiai visuomenės nepritimą paaiškina jų lūkesčių neatitinkantis saugumizavimas, kaip nepriklausomas kintamasis. Bendras Ukrainos visuomenės nusivylimas ir nepasitikėjimas politizuota ir dažnai oligarchų valdoma žiniasklaida bei tai, kad šiuo metu reikšmingą visuomenės dalį sudaro provakarietiškų pažiūrų ukrainiečiai, leidžia daryti išvadą, kad Ukrainos politinės vadovybės priimti draudimai, keliantys abejonių dėl žodžio ir spaudos laisvės užtikrinimo, yra stipriausią įtaką darantys veiksnys. Tokiu būdu H3 išlaiko „lanko“ testą ir sustiprina šią hipotezę kitų atžvilgiu, bet dar savaime ji nėra patvirtinta.

Summary of the master thesis

Implications of information securitization in the context of hybrid warfare:

Ukraine case analysis

Russian annexation of Crimea without “a gun fired” in 2014 marks a critical point when entire international community started realizing the power of modern informational threats which arises together with newest informational technologies. Ukraine as a victim of intensive informational warfare has become a pioneer in addressing these challenges through applying extensive countermeasures. Though the informational warfare facilitated conflict is ongoing in the country, latest polls have demonstrated the decrease in the support of the society for government actions towards confronting informational threats. The aim of the thesis, therefore, is to indicate what factors foster such reactions of the Ukrainian society in the context of wider debate over informational security and hybrid warfare.

The theory of securitization was chosen as a main ground of the analysis and an explanatory tool which provided valuable insights while describing the key variables. Thus, the three hypothesis were tested through process tracing method: H1: Ukrainian government is not capable and (or) is not willing to communicate their decisions to the society which leads to Ukrainians disapproval of the policy of information securitization; H2: The division of society in smaller groups of interests leads to Ukrainians disapproval of the policy of information securitization; H3: The expectations of the society in terms of countermeasures to information threats implemented by the government is not met and, as a result, it leads to Ukrainians disapproval of the policy of information securitization.

The conducted process tracing analyses has revealed the following implications: 1) the chosen strategy of Ukrainian government not to justify the implemented countermeasures can hardly explain the reactions of the society but the hypothesis cannot be denied by itself; 2) the division of the society in terms of its support for government action only partly provides an explanation regarding the outcomes of latest polls; 3) the strongest argument that passed “hoop” test is that society do not want to sacrifice the pro-western political course by threatening freedom of speech and press in order to maintain information security.

Literatūros sąrašas

1. All-Ukrainian National Census, <<http://www.ukrcensus.gov.ua/eng/>> [Žiūrėta 2019-05-01].
2. Athanasouli, Daphne, “Corruption in Ukraine in Comparative Perspective”, in Hale, H. and Orttung R.W. (eds.) *Beyond the Euromaidan: Comparative Perspectives on Advancing Reform in Ukraine*, Stanford University Press, 2016, p. 99-100.
3. Balzacq, T., „The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context“, *European Journal of International Relations* Vol. 11(2), 2005.
4. BBC, „Ukraine has banned the rental of four more Russian films,, 2014, <https://www.bbc.com/russian/international/2014/12/141222_ukraine_bans_russian_films.shtml> [Žiūrėta 2019-04-28].
5. BBC, „Kiev has banned films, praising the Russian power structures ,,2015, <https://www.bbc.com/russian/international/2015/04/150402_ukraine_russian_films_ban.shtml > [Žiūrėta 2019-04-08].
6. BBC, Stephen Ennis, „Ukraine hits back at Russian TV onslaught“ <<https://www.bbc.com/news/world-europe-26546083>> [Žiūrėta 2019-04-28].
7. Bennett, A., „Process Tracing and Causal Inference“, in Henry E. Brady, David Collier (sud.), *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, 2nd ed., Lanham, MD: Rowman and Littlefield, 2010.
8. Berzins, J. et al., “Analysis of Russia's Information Campaign against Ukraine”. NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2014 m., <https://issuu.com/natostrat_comcoe/docs/ukraine_research_natostratcomcoe_02> [Žiūrėta 2019.01.19].
9. Brantly, Aaron, „Battling the Bear: Ukraine’s Approach to National Cyber and Information Security“, State of the Art of Cyber security and Cyberconflict Research Conference, 27-29 September 2018, Zürich.
10. Buinauskas, Darius, Vytautas Keršanskas, Laurynas Kasčiūnas, „Propagandos tyrimo modelis Rusijos propagandai Lietuvoje analizuoti“, *Politologija*, 2016.
11. Buzan, B., Waever, O., Wilde, J., „Security: a New Framework for Analysis“, Lynne Rienner Publishers, 1998.
12. CEPA, “Winning the Information War Redux. Techniques and Counterstrategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe”, 2017, < <http://infowar.cepa.org/Winning-the-Information-War>> [Žiūrėta 2019-04-28].

13. Dougherty, Jill, "Everyone Lies: The Ukraine Conflict and Russia's Media Transformation", *Shorenstein Center on Media, Politics and Public Policy*, 2014.
14. EuroMaidan Press, „Two important results of Ukraine's ban of VKontakte Russian social network“ 2019, <<http://euromaidanpress.com/2019/03/24/ukraines-vkontakte-ban-led-to-drop-in-users-but-die-hards-now-more-radicalized/>> [Žiūrėta 2019-04-28].
15. Feklyunina, V., „Softpowerandidentity: Russia, Ukraineandthe‘Russianworld(s)‘“, *European Journal of International Relations*, 2016, vol. 22(4).
16. Freedom House, Freedom of the Press in Ukraine, 2014, <<https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2014/ukraine>>, [Žiūrėta 2019-05-01].
17. Freedom House, Freedom of the Press in Ukraine, 2015, <<https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2015/ukraine>>, [Žiūrėta 2019-05-01].
18. Guess, Andrew, Brendan Nyhan, Jason Reifler, "Selective exposure to misinformation: evidence from the consumption of fake news during the 2016 US presidential campaign", 2018, <<https://www.dartmouth.edu/~nyhan/fakenews-2016.pdf>> [Žiūrėta 2019-05-01].
19. Collier, D., „Understanding Process Tracing“, *Political Science and Politics*, 2011.
20. Golovchenko, Yevgeniy, M. Hartmann, R. Adler-Nissen, „State, media and civil society in the information warfare over Ukraine: citizen curators of digital disinformation“, *International Affairs* 94: 5, 2018.
21. Hall, A., P., „Aligning Ontology and Methodology in Comparative Politics“. Kn. Mahoney, James ir Dietrich Rueschmeyer (sud.). *Comparative Historical Analysis in the Social Sciences*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
22. Hromadske International, „A Year After Ukraine's Ban on Russian Social Media: What's Changed“, 2018, <<https://en.hromadske.ua/posts/a-year-after-ukraines-ban-on-russian-social-media-whats-changed>>, [Žiūrėta 2019.05.01].
23. Internews: USAID, Media Consumption Survey in Ukraine 2018, p. 9-11. <https://internews.org/sites/default/files/2018-09/2018-MediaConsumSurvey_eng_FIN.pdf> [Žiūrėta 2019.05.01].
24. Jim Dorschner, „Running hot and cold: The potential for a frozen conflict in eastern Ukraine“, *Jane's Defence Weekly*, 2017, <https://www.janes.com/images/assets/966/75966/Running_hot_and_cold_The_potential_for_a_frozen_conflict_in_eastern_Ukraine.pdf>, [Žiūrėta 2019-05-01].

25. Kyiv International Institute of Sociology, „Attitude of Ukrainians to the policy of regulation of information sphere“, 2018, <<https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=797&page=3>> [Žiūrėta 2019-01-19].
26. Kyiv International Institute of Sociology, „Geopolitical orientations of the residents of Ukraine: February 2019“, <<https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=827&page=4&t=3>>, [Žiūrėta 2019.05.01].
27. Knudsen, O. F., „Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization“, Security Dialogue Vol.23 No.3, September, 2001.
28. Kruk, Kateryn, „Analyzing the Ground Zero. What Western Countries can Learn From Ukrainian Experience of Combating Russian Disinformation“, Kremlin Watch Report, 2017.
29. Lange-Ionatamishvili, E. S. Svetoka, „Strategic Communications and Social Media in the Russia Ukraine Conflict“, in Kenneth Geers (Ed.), *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*, NATO CCD COE Publications, Tallinn 2015.
30. Lrt.lt, „Ukrainos parlamentas uždraudė rodyti rusiškus filmus“, 2016, <<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/131965/ukrainos-parlamentas-uzdraude-rodyti-rusiskus-filmus>> [Žiūrėta 2019-04-28].
31. Maliukevičius, Nerijus, „Russia’s Information Policy in Lithuania: The Spread of Soft Power or Information Geopolitics?“, *Baltic Security & Defence Review*, 2007, Vol. 9.
32. Martišius, Vilius, „Informacinis saugumas šiandieninėje audiovizualinėje politikoje: ateities scenarijai ir prioritetai“, pranešimas diskusijoje, LR Seimas, 2017 m. balandžio 24 d. <<https://youtu.be/Y3pJhS6Ag4I?t=1928>> [Žiūrėta 2019.01.19].
33. Mejias, Ulises A., Nikolai E Vokuev, “Disinformation and the media: the case of Russia and Ukraine”, *Media, Culture & Society*, Vol. 39(7), 2017.
34. Ministry of Information Policy of Ukraine, „The Best Counter-Propaganda Is Truth! MIP Progress Analysis for the First Nine Months of Activity, March–November“, 2015, <<http://mip.gov.ua/files/pdf/PRESENTATION%20MARCH-NOVEMBER.pdf>>, [Žiūrėta 2019.05.01].
35. Molander, Roger C., Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson, Strategic Information Warfare: A New Face of War, RAND Corporation, <https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR661/index2.html>, [Žiūrėta 2019.01.19].
36. Oliphant, Roland Ukraine bans dozens of foreign journalists as 'threats to national security', The Telegraph, 2015, <www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/11871144/Ukraine-bans-dozens-of-foreign-journalists-as-threats-to-national-security.html> [Žiūrėta 2019-04-28].

37. Pomerantsev, Peter, "Russia and the Menace of Unreality", *The Atlantic*, September 14, 2014
<<https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/09/russia-putin-revolutionizing-information-warfare/379880/>> [Žiūrėta 2019.05.01].
38. Pörzgen, Gemma, *Facing reality after Euromaidan. The situation of journalists and media in Ukraine*, Reporters without borders, June 2016, p. 16-20.
39. Presidential decree №133/2017, „On special personal and economic sanctions“, *National Security and Defense Council.*, 2017, < <http://www.rnbo.gov.ua/documents/445.html>> [Žiūrėta 2019-04-28].
40. Reporters Without Borders, Media Ownership Monitor: Ukraine, „History and Structure – Overview of the Ukrainian Media Market“, < <https://ukraine.mom-rsf.org/en/media/>> [Žiūrėta 2019.05.01].
41. Roe, P., „Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK’s Decision To Invade Iraq“, *Security Dialogue*, 2008, Vol.39.
42. Shevel, Oxana, „No Way Out? Post-Soviet Ukraine Memory Wars in Comparative Perspective“, in Hale, H. and Orttung R.W. (eds.) *Beyond the Euromaidan: Comparative Perspectives on Advancing Reform in Ukraine*, Stanford University Press, 2016.
43. Smoor, Lodewijk, “Understanding the Narratives Explaining the Ukrainian Crisis: Identity Divisions and Complex Diversity in Ukraine”, *European and Regional Studies*.
44. Sukhankin, Sergey, „Ukraine’s Information Security Doctrine: A Breakthrough or the Veneer of Change?“ *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 14, 2017, < <https://jamestown.org/program/ukraines-information-security-doctrine-breakthrough-veneer-change/>> [Žiūrėta 2019-04-28].
45. Szostek, Joanna, “Russia and the News Media in Ukraine: A Case of “Soft Power”?”, *East European Politics and Societies and Cultures*, Vol. 28, 2014.
46. Szostek, Joanna, “Nothing Is True? The Credibility of News and Conflicting Narratives during “Information War” in Ukraine”, *The International Journal of Press/Politics*, 2018, Vol. 23, 2017.
47. Stritzel, H., „Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond“, *European Journal of International Relations*, 2007, Vol. 13(3).
48. *The Economist*, „Ukraine bans its top social networks because they are Russian“, 2017, <<https://www.economist.com/europe/2017/05/19/ukraine-bans-its-top-social-networks-because-they-are-russian>> [Žiūrėta 2019-04-28].

49. The Guardian, „Ukraine bans journalists who 'threaten national interests' from country“, 2015, <<https://www.theguardian.com/world/2015/sep/16/ukraine-president-bans-journalists-from-country>> [Žiūrėta 2019-04-28].
50. Ukrainos konstitucija, 2014 m., <<http://extwprlegs1.fao.org/docs/pdf/ukr127467.pdf>> [Žiūrėta 2019.05.01].
51. Ukrainos prezidento dekretas Nr. 47, 2017, <<https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>> [Žiūrėta 2019-04-28].
52. Ukrainos Nacionalinio saugumo ir gynybos taryba, oficialus pranešimas, 2014 m., <<http://www.rnbo.gov.ua/news/1605.html>>, [Žiūrėta 2019.05.01].
53. Ukrainos prezidento oficialus puslapis, Ukrainos informacinio saugumo doktrina, 2017 m., <<https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>> [Žiūrėta 2019.05.01].
54. Ukrainos prezidento dekretas Nr.139/3017, oficialus Ukrainos prezidento puslapis, 2017 m. gegužės 15 d., <<https://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>>, [Žiūrėta 2019-05-01].
55. Vaišnys, Andrius, et al, *Rusijos propaganda: analizė, įvertinimas, rekomendacijos, p. 48-57* <http://www.eesc.lt/uploads/news/id987/RESC%20monografija_propaganda.pdf> [Žiūrėta 2019-04-01].
56. Waever, O., „International relations: Securitisation theory“, The Open University, 2014, <http://podcast.open.ac.uk/feeds/3002_internationalrelations/transcript/33021_ole_waever_on_securitisation_theory.pdf> [Žiūrėta 2019.05.01].
57. World Economic Forum, The Global Risks Report 2016 <http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf> [Žiūrėta 2019.01.19].
58. World Economic Forum, The Global Risks Report 2018, <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf> [Žiūrėta 2019.01.19].
59. Zaxid.net, „В Україні оголошено «Бойкот російського кіно“, 2014, <https://zaxid.net/v_ukrayini_ogolosheno_boykot_rosiyskogo_kino_n1323286>, [Žiūrėta 2019-04-28].
60. Zhdanova, Marija, Dariya Orlova, „Ukraine: External Threats and Internal Challenges“ in Wooley,
61. Samuel, C., P.N. Howard (eds.), *Computational propaganda: Political parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media*, Oxford University Press: New York, 2019.